

ELINA LEINONEN

PERHEEN SUKUPOLVISUHTEET JA KOTOUTUMINEN NUORTEN NÄKÖKULMASTA

3

TUTKIMUKSIA 2013

Helsingin kaupunki
Tietokeskus

**TIEDUSTELUT
FÖRFÄGNINGAR
INQUIRIES**

Elina Leinonen,
elina.k.leinonen@helsinki.fi
Timo Cantell, p. – tel. 09 310 73362
timo.cantell@hel.fi

**JULKAISIJA
UTGIVARE
PUBLISHER**

Helsingin kaupungin tietokeskus
Helsingfors stads faktacentral
City of Helsinki Urban Facts

**OSOITE
ADRESS
ADDRESS**

PL 5500, 00099 Helsingin kaupunki
(Siltasaarenkatu 18-20 A)
PB 5500, 00099 Helsingfors stad
(Broholmmsgatan 18-20 A)
P.O.Box 5500, FI-00099 City of Helsinki
Finland (Siltasaarenkatu 18-20 A)

**PUHELIN
TELEFON
TELEPHONE**

09 310 1612

**INTERNET
WWW.HEL.FI/TIETOKESKUS/**

**TILAUKSET, JAKELU
BESTÄLLNINGAR, DISTRIBUTION
ORDERS, DISTRIBUTION**

p. – tel. 09 310 36293
tietokeskus.tilaukset@hel.fi

**KÄTEISMYynti
DIREKTFÖRSÄLJNING
DIRECT SALES**

Tietokeskuksen kirjasto
Siltasaarenkatu 18-20 A, p. 09 310 36377
Faktacentralens bibliotek
Broholmmsgatan 18-20 A, tel. 09 310 36377
City of Helsinki Urban Facts Library
Siltasaarenkatu 18-20 A, tel. +358 09 310 36377
tietokeskus.kirjasto@hel.fi

Helsingin kaupungin tietokeskus
Helsingfors stads faktacentral
City of Helsinki Urban Facts

PERHEEN SUKUPOLVISUHTEET JA KOTOUTUMINEN NUORTEN NÄKÖKULMASTA

ELINA LEINONEN

TUTKIMUKSIA
UNDERSÖKNINGAR
RESEARCH SERIES

2013:3

KÄÄNNÖKSET
ÖVERSÄTTNING
TRANSLATIONS
Magnus Gräsbeck

TAITTO
OMBRYTTNING
GENERAL LAYOUT
Taittotalo PrintOne

KANSI
PÄRM
COVER
Tarja Sundström-Alku
Kansikuva|Pärmbild|Cover picture
Hannu Nieminen / Nuorisoasiainkeskus

PAINO
TRYCKERI
PRINT
Edita Prima Oy, Helsinki 2013

PAINETTU
ISSN 1455-724X
ISBN 978-952-272-594-3
VERKOSSA
ISSN 1796-7228
ISBN 978-952-272-595-0

Yhteistyössä

SISÄLLYS

Esipuhe.....	5
Förord.....	6
Preface.....	7
1. Tutkimuksen tausta ja tarkoitus.....	9
2. Nuorten kotoutuminen ja sukupolvisuhteet.....	11
3. Tutkimuskysymykset.....	14
4. Aineisto.....	15
5. Nuoret perheessä.....	17
5.1 Vanhemmat tekevät muuttopäätöksen.....	17
5.2 Muutto vaikuttaa vanhempiin.....	18
5.3 Muuttuvat perherakenteet, -käytännöt ja -roolit.....	21
5.4 Suhde vanhempiin.....	25
5.5 Muutto ja kasvatusta.....	28
6. Nuoret koulussa.....	31
6.1 Korkealle arvostettu koulunkäynti.....	31
6.2 Koulunkäynnin tuki.....	33
6.3 Ongelmat koulussa.....	35
7. Nuorten vapaa-aika.....	38
7.1 Kaverit.....	38
7.2 Harrastukset.....	40
7.3 Seurustelu.....	42
8. Lopuksi.....	44
8.1 Tulokset.....	44
8.2 Pohdinta.....	48
Sammandrag.....	51
Rönen.....	51
Summary.....	56
Findings.....	56
Lähteet.....	61

ESIPUHE

Helsingin kaupungin tietokeskuksessa on viime vuosina tuotettu varsin paljon tilastollista ja tutkimuksellista aineistoa maahanmuuttajista. Tiedämme varsin paljon maahanmuuttajien määrästä, maahanmuuttajaryhmien rakenteesta, työllisyydestä, koulutuksesta ja yrittäjyydestä. Tässä tutkimuksessa huomio ja näkökulma kohdennetaan yhteen erityiseen ryhmään, nuoriin maahanmuuttajiin.

Tutkimusaineisto on kerätty haastattelemalla nuoria 13–18-vuotiaita helsinkiläisiä maahanmuuttajia. Sukupolvien väliset suhteet ja kotoutuminen ovat erityisen tarkastelun kohteena. Tutkimusteema on Helsingille hyvin tärkeä, sillä kaupunki vastaanottaa merkittävän osan Suomeen kohdistuvasta maahanmuutosta ja toisen polven maahanmuuttajien määrät ovat myös kasvussa. Väestöennusteen mukaan kasvu jatkuu tulevaisuudessakin.

Elina Leinosen tutkimusote poikkeaa tietokeskukselle tyypillisestä tarkastelutavasta, sillä laajojen tilastoaineistojen tai kyselytutkimusten sijaan tämä tutkimus perustuu pääosin henkilökohtaisiin haastatteluihin ja niistä tehtyihin johtopäätöksiin. Tämä tarkastelutapa täydentää arvokkaalla tavalla ymmärrystämme maahanmuuttajanuorten tilanteesta.

Helsingissä marraskuussa 2013

Timo Cantell
Tutkimuspäällikkö
Helsingin kaupungin tietokeskus

FÖRORD

De senaste åren har Helsingfors stads faktacentral producerat rätt mycket statistik och forskning om invandrare. Vi vet en hel del om antalet invandrare, invandrargruppernas struktur, om sysselsättning, utbildning och företagarskap bland invandrare. I föreliggande undersökning riktas fokus på en särskild grupp, unga invandrare.

Forskningsmaterialet samlades in genom att intervjua 13-18-åriga invandrare i Helsingfors. Särskild uppmärksamhet fästes vid förhållandet generationer emellan. Forskningstemat är mycket viktigt för Helsingfors, eftersom staden tar emot en betydande del av invandringen till Finland, och även antalet andra generationens invandrare håller på och växer. Enligt vår befolkningsprognos fortsätter ökningen även framöver.

Elina Leinonens forskningsgrepp avviker från det vanliga vid Faktacentralen i och med att hon i stället för stora statistiska material eller enkäter bygger främst på personliga intervjuer och på slutsatser dragna av dessa. Detta förhållningssätt kompletterar på ett värdefullt sätt våra kunskaper och förståelse om invandrarungdomarnas situation.

Helsingfors, november 2013

Timo Cantell
Forskningschef

PREFACE

In recent years, City of Helsinki Urban Facts has produced plenty of statistics and research on immigrants. We know a great deal about immigrants, the structure of immigrant groups, about employment, education and entrepreneurship among immigrants. In the present study, the focus is on a particular group: young immigrants.

The research data were collected by interviewing 13-18 year-old immigrants in Helsinki. Special attention was paid to intergenerational relationships. The research theme is very important to Helsinki, since the city receives a considerable part of immigrants coming to Finland and since second-generation immigrants, too, are increasing in numbers. According to our population projection, this increase is expected to go on in future as well.

Elina Leinonen's approach differs from the usual order at City of Helsinki Urban Facts as she - instead of using large data materials or questionnaires - draws primarily on personal interviews and on conclusions drawn from these. This approach provides a valuable complement to our understanding of the situation of immigrant youth.

Helsinki, November 2013

Timo Cantell
Research director

1. TUTKIMUKSEN TAUSTA JA TARKOITUS

Vieraskielisten ja maahanmuuttajataustaisten osuus Suomessa on kasvussa erityisesti pääkaupunkiseudulla. Väestöennusteen mukaan vuonna 2030 joka viides helsinkiläinen koululainen on vieraskielinen (Vuori, 2013, 62). Tämän lisäksi moni äidinkielenään suomea tai ruotsia puhuva on maahanmuuttajataustainen. Suomeen muuttaneiden lasten ja nuorten kouluttautuminen, työllistyminen ja hyvinvointi kantaväestöä vastaavalla tasolla ovat keskeisiä kotouttamispolitiikan tavoitteita (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2013a) ja kertovat etnisestä tasavertaisuudesta.

Maahanmuuttajataustaiset nuoret menestyvät koulussa keskimäärin kantaväestöä heikommin, tarvitsevat opiskelussaan enemmän tukea ja jäävät kantaväestön nuoria useammin työttömäksi tai ilman koulutusta peruskoulun jälkeen (Kilpi, 2010; Myrskylä, 2011). Koulutuksen ja työelämään siirtymisen haasteita on erityisesti niillä nuorilla, jotka muuttavat Suomeen alakouluiässä tai teini-ikäisinä. Suuri osa helsinkiläisistä ulkomaalaistaustaisista kuuluu ns. ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajiin eli heihin, jotka ovat syntyneet muualla kuin Suomessa. Maahanmuuton viime vuosina tapahtuneen kasvun seurauksena Suomessa on suhteellisen paljon vasta hiljattain tänne muuttaneita. Kotoutumisen kysymykset ovat Helsingissä jatkuvasti ajankohtaisia.

Perhesuhteiden merkitys ja kotoutuminen perhetasolla ovat viime vuosina tutkimuksessa ja politiikanteossa paljon huomiota saaneita näkökulmia kotoutumiseen. Nuorisotutkimuksessa perhesuhteiden dynamiikkaa tarkastellaan usein sukupolvisuhteiden näkökulmasta. Useiden sukupolvisuhteisiin liittyvien tekijöiden (kuten nuoren ohjaamisen, tukemisen ja perhekeskeisten arvojen) on osoitettu vaikuttavan myönteisellä tavalla maahanmuuttajanuorten kotoutumiseen (Jasinskaja-Lahti, 2000; Kwak, 2003; Choi, He & Harachi, 2008; Peltola, 2009).

Sukupolvien välinen luottamus heijastuu nuorten hyvinvointiin taustasta riippumatta (Nuorisobarometri, 2012). Sukupolvisuhteisiin liittyy kuitenkin myös erimielisyyksiä. Lasten ja vanhempien välisten ristiriitojen on havaittu johtavan konflikteihin useammin maahanmuuttajaperheissä kuin kantaväestön perheissä (Kwak, 2003). Ajatus ja evidenssi sukupolvien välisistä arvostiridoista ja eritahtisesta sopeutumisesta on taustana sille, miksi sukupolvisuhteita on tutkittu maailmalla viime vuosina yhä enemmän nimenomaan maahanmuuttajaperheissä. Ristiriitojen on nähty heikentävän nuoren hyvinvointia ja vaikeuttavan uuteen yhteiskuntaan sisälle pääsemistä. Toisaalta sukupolvien välillä maahanmuuttajaperheissä vallitseva vahva kiintymys, kunnioitus, vastuullisuus ja sosiaalinen tuki ovat niin ikään tutkimuksessa tunnistettuja (Foner & Dreby, 2011).

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan Helsingissä alle kahdeksan vuotta asuneiden 13–18-vuotiaiden nuorten kokemuksia Helsinkiin muutosta, sukupolvisuhteista ja kotoutumisesta. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten muutto on nuorten mielestä vaikuttanut sukupolvisuhteisiin, millä tavoin vanhemmat edesauttavat nuorten kotoutumista ja millaiset sukupolvisuhteisiin liittyvät tekijät voivat hidastaa nuorten suomalaiseseen kouluun ja yhteiskuntaan integroitumista. Tutkimusaihetta lähestytään nuorten näkökulmasta.

Tutkimuksessa käytetty haastatteluaineisto (N=15) on kerätty osana Etnokids-tutkimushanketta.¹ Nuorten haastatteluiden avulla pyritään kuvaamaan sukupolvisuhteiden merkitystä nuorten elinpiireissä: kotona, koulussa ja vapaa-ajalla. Nuoruuteen ja tavalliseen perhe-elämään liittyviä sukupolvien välisiä erimielisyyksiä voi olla vaikea erottaa niistä haasteista, jotka liittyvät muuttoon ja vaikuttavat erityisesti maahanmuuttajaperheisiin. Tutkimuksen eri vaiheissa on pyritty keskittymään niihin sukupolvisuhteiden piirteisiin, jotka nousevat nuorten haastatteluissa esiin Helsinkiin muuton ja kotoutumisen yhteydessä.

1 Etnokids-tutkimus on Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) ja Väestöliiton yhteistyössä tekemä tutkimus maahanmuuttajataustaisten (venäläis-, kurd- ja somalitaustaisten) nuorten terveydestä ja hyvinvoinnista. Hanke koostuu useista osatutkimuksista. Etnokids-tutkimushanketta rahoittavat Suomen Akatemia (2010–2013), EU:n Kotouttamisrahasto (2011–2013) ja THL. Kirjoittaja tekee väitöskirjaa Helsingin yliopistoon tutkimuksen osa-aineistosta.

2. NUORTEN KOTOUTUMINEN JA SUKUPOLVISUHTEET

Kotoutuminen on siirtolaisuustutkimuskentän keskeisiä tutkimuskohteita. Tutkimuksissa keskitytään usein selvittämään tekijöitä, jotka vaikuttavat uuteen maahan asettumiseen ja tasa-arvoisten mahdollisuuksien toteutumiseen. Sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja kansalaisyhteiskunnan jäsenyyttä painotetaan myös esimerkiksi Euroopan Unionin, YK:n ja Unicefin määritelmässä sopeutumisesta (*integration, inclusion*). Suomessa kotouttamispolitiikan painopisteet noudattelevat yleiseurooppalaista linjaa. Sopeutumisen eli kotoutumisen nähdään tapahtuvan monella eri tasolla (yksilö, perhe, kansalaisyhteiskunta, valtio) ja kotoutumista halutaan tukea kaksisuuntaisesti (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2013b). Kaksisuuntaisella kotoutumisella viitataan maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutukseen: sopeutumista ei nähdä suomalaisen yhteiskuntaan sulautumisena vaan aktiivisena kansalaisuutena omaa kulttuurista ja kielellistä identiteettiä ylläpitäen. Kaksisuuntaisuuteen kuuluu myös se, että vastaanottava yhteiskunta mukautuu kotoutujien tarpeisiin.

Teini-ikäisiä ja nuoria aikuisia tarkastellaan maahanmuuttotutkimuksissa yleensä omina ryhminään. Nuoria ensimmäisen sukupolven muuttajia koskevat osittain erilaiset kotoutumiseen liittyvät kysymykset kuin ensimmäisen sukupolven lapsia ja aikuisia tai maahanmuuttajille Suomessa syntyneitä lapsia.

Nuorten kotoutuminen. Nuoruus ikävaiheena on muutosvaihe, johon liittyy odotuksia itsenäistymisestä ja oman suunnan löytämisestä. Se, millaista perheestä itsenäistymistä nuorelta odotetaan, riippuu muun muassa vanhempien lähtökulttuurista (Alitolppa-Niitamo, 2010, 48). Vanhempien odotukset, vaatimukset ja toiveet voivat olla ristiriidassa nuoren ajatusten ja nuorta koulumaailmassa ja vapaa-ajalla ympäröivän suomalaisen yhteiskunnan ja kaveripiirin näkemysten kanssa.

Maahanmuuttajanuoret ovat muuton jälkeen tilanteessa, jossa useat muutokset vaikuttavat heidän elämäänsä samanaikaisesti: nuoruus ikävaiheena on siirtymävaihe, joka vaikuttaa vanhempien ja lasten välisiin suhteisiin (Alitolppa-Niitamo, 2001; Fuligni & Pedersen, 2002). Samaan aikaan muutto on koko perheen elämää muuttava siirtyminen tuttuun tapojen, arkirutiinien, paikkojen ja ihmisten keskuudesta uuteen ympäristöön. Lisäksi nuoren elämässä on koulutukseen ja työelämään siirtymiseen liittyviä siirtymävaiheita ja haasteita.

Maahanmuuttajanuorten kohdalla kotoutumisen osoittimina käytetään usein erilaisia hyvinvointiin liittyviä mittareita tai esimerkiksi koulutus- ja työllisyystilastoja. Koulussa menestyminen, kouluttautuminen ja työllistyminen kantaväestön nuoria vastaavalla tasolla kertovat maahanmuuttajanuorten pärjäämisestä Suomessa ja etenisestä tasa-arvosta. Tällä tavoin nuorten kotoutumista tarkasteltaessa nuoren maasaoloaika ja sosioekonominen tausta on tärkeää huomioida, jotta esimerkiksi maahanmuuttajanuorten koulumenestystä voidaan verrata vastaavaan kantaväestön verrokiryhmään.

Ainakin toistaiseksi vaikuttaa siltä, että suomalainen koulutusjärjestelmä on onnistunut erilaisista lähtökohdista tulevien lasten tukemisessa: Usein heikommista sosioekonomisista lähtökohdista tulevat maahanmuuttajalapsen ja -nuoret pärjäävät koulussa taastaansa nähden hyvin, osa kantaväestön nuoriakin paremmin. Syynä tähän on pidetty muun muassa nuorten vanhempien vahvaa koulutususkoa ja tukea nuoren koulunkäynnille. (Kilpi, 2012).

Perheen merkitys nuoren kotoutumiselle ja hyvinvoinnille on keskeinen. Perhe on useimmille nuorille se sosiaalinen lähiympäristö, josta nuori ponnistaa kouluun ja osaksi muita sosiaalisia verkostoja. Perheen sosiaaliset, taloudelliset ja kulttuuriset voimavarat tukevat ja ohjaavat nuorta. Vanhempien voimavarojen usein heikentyessä muuton jälkeen, ristiriidat perheessä voivat kasvaa ja kasautua vaikuttaen myös nuoren kotoutumiseen. (Alitolppa-Niitamo, 2010, 57–58).

Suhtautuminen uuteen maahan ja sen osaksi pääsemisen nopeus liittyvät Suomessa vietettyjen vuosien ja perhetaustan lisäksi lukuisiin muihin tekijöihin, kuten yksilön ominaisuuksiin, muuttosyyhin, lähtömaan kulttuuriin ja käytäntöihin sekä vastaanottavan yhteiskunnan avoimuuteen ja asenneilmastoon. Kotoutuminen tapahtuu ja etenee usein eri tavoin elämän eri osa-alueilla. Lisäksi perheenjäsenet ovat sopeutumisprosessissa usein keskenään eri vaiheissa, mikä voi lisätä ristiriitoja perheen sisällä (Portes, 1997).

Sukupolvien väliset suhteet. Sukupolvisuhteilla viitataan nuorten ja vanhempien välisiin suhteisiin perheessä. Maahanmuuttoa seuraavat muutokset (esimerkiksi perheen heikko taloudellinen tilanne ja perherakenteen muutokset) haastavat lasten ja vanhempien välisiä suhteita perheessä (Suárez-Orozco & Suárez-Orozco, 2001). Lisäksi muutto itsessään on usein stressaava tapahtuma, joka vie vanhempien huomiota ja ajatuksia muualle. Muuton mukanaan tuomat muutokset voivat kuitenkin olla sukupolvisuhteiden kannalta myös myönteisiä. Muutto voi yhdistää perhettä ja tuoda mukanaan uusia mahdollisuuksia (Kwak, 2003).

Vanhempien tuki voi olla nuorelle erityisen tärkeää muuton jälkeen, kun kodin ulkopuoliset sosiaaliset verkostot ovat heikot. Maahanmuuttajaperheiden sukupolvisuhteita pääkaupunkiseudulla tutkinut Marja Peltola (2009) näkee perheiden muodostavan tiiviin yksikön, joka perustuu molemminpuoliselle luottamukselle ja tuelle. Maahanmuuttajanuorten hyvinvoinnin takaajana on Peltolan mukaan ennen kaikkea vanhempien emotionaalinen tuki ja ohjaus. Hyvien perhesuhteiden keskeinen merkitys maahanmuuttajanuorten kotoutumiselle on korostunut myös muissa tutkimuksissa (ks. esim. Jasinskaja-Lahti, 2000; Kwak, 2003; Alitolppa-Niitamo, 2004; Tanyas, 2012).

Haasteet sukupolvisuhteissa liittyvät maahanmuuttajaperheissä tutkimusten mukaan yleensä perheenjäsenten eritahtiseen sopeutumiseen, arvojen eriytymiseen sukupolvien välillä tai perheenjäsenten roolien muutokseen muuton jälkeen (Kwak, 2003; Alitolppa-Niitamo, 2010). Suomalainen perhe-elämä voi niin ikään näyttäytyä osalle Suomeen muuttavista erikoisena ja erilaiset perheikäännöt vaikeuttaa perheen sopeutumista ja aiheuttaa konflikteja perheenjäsenten välillä (Säävälä, 2013, 115).

Nuorelle perheen odotusten ja kotikulttuurin yhdistäminen koulumaailmaan ja elämään kodin ulkopuolella voi olla vaikeaa (Alitolppa-Niitamo, 2010). Suomalaiset arvostukset ja tavat vaikuttavat usein nuorten tapaan ajatella, mutta aikuisena muuttaneiden vanhempien arvot muuttuvat hitaammin ja vähemmän ajan kuluessa (Chun, 2006). Arvojen eriytyminen maahanmuuttajaperheissä ei kuitenkaan ole itses-

täänselvyys. Phinneyn ja Vedderin (2006, 175) kansainvälisessä vertailututkimuksessa tuli esiin, että velvollisuuksia perhettä kohtaan ja nuorten oikeuksia tehdä itsenäisiä päätöksiä arvostettiin yhtä paljon nuorten ja vanhempien keskuudessa muuttoajankohdasta riippumatta. On niin ikään muistettava, että myös kantaväestön perheissä sukupolvien välillä on arvostuksiin liittyviä eroja. Maahanmuuttajaperheissä erojen on kuitenkin havaittu kärjistyvän useammin (Kwak, 2003).

Myönteisten perhesuhteiden keskeistä merkitystä nuorten kotoutumiselle on myös kyseenalaistettu. Perhesuhteiden sijaan tai rinnalla on korostettu vertaisten merkitystä nuoren hyvinvoinnille. Esimerkiksi Dennis, Phinney ja Chuateco (2005) havaitsivat tutkimuksessaan, että vertaisten (*peers*) tuki oli merkittävämpi maahanmuuttajanuorten koulumenestyksen ja kouluun sopeutumisen selittäjä kuin vanhempien tuki (ks. myös Kwak, 2003). Tutkijoiden mukaan maahanmuuttajavanhemmat voivat usein tarjota nuorelle emotionaalista tukea, mutta eivät keskeisiä uudessa ympäristössä tarvittavia tietoja ja taitoja.

Ensimmäinen muuttosukupolvi. Maahanmuuttajanuoria tutkittaessa on olennaista eritellä tutkittava ryhmä muuttoian, elämänvaiheen ja sukupolvistatuksen mukaan. Tutkimuskohteena oleva ryhmä on hyvä rajata, koska edellä mainitut tekijät vaikuttavat olennaisella tavalla kielitaidon kehittymiseen, kouluttautumiseen, sosiaalisiin verkostoihin ja työuraan (Portes & Rumbaut, 2001). Muuttosukupolvi voidaan pilkkoa muuttoian mukaan hienojakoisesti niin, että täysi-ikäisenä muuttaneet luetaan kuuluvaksi ensimmäiseen sukupolveen, teini-ikässä (13–17 v.) muuttaneet sukupolveen 1,25, alakouluikäisenä (6–12 v.) muuttaneet sukupolveen 1,5 ja varhaislapsuudessa (0–5 v.) muuttaneet sukupolveen 1,75. Maahanmuuttajille uudessa asuinmaassa syntyneitä lapsia kutsutaan toiseksi sukupolveksi. (Rumbaut, 2007). Toinen polvi ei ole itse muuttanut, eli siihen kuuluvat edustavat toista sukupolvea, eivät toisen polven maahanmuuttajia (Martikainen & Haikkola, 2010, 15).

Ensimmäisen (ulkomailla syntyneet) ja toisen sukupolven (Suomessa syntyneet) nuorten hyvinvointia tarkasteltaessa keskeisiä ovat osittain eri kysymykset. Maahanmuuttajien kohdalla kiinnostuksen kohteena on usein kotoutuminen elämän eri osaluilla, kun taas toista sukupolvea tarkastellaan mahdollisuuksien tasa-arvon toteutumisen kannalta. Toisen sukupolven kohdalla ollaan siis kiinnostuneita esimerkiksi siitä, eroaako ryhmän kouluttautuminen ja työelämään siirtyminen valtaväestöstä. Yleisesti ottaen eurooppalainen tutkimus osoittaa, että toinen sukupolvi ei saavuta valtaväestön koulutuksellista ja ammatillista asemaa. (Martikainen & Haikkola, 2010, 18). Tässä tutkimuksessa sukupolvisuhteilla viitataan sukulaissuhteisiin lasten ja vanhempien välillä eikä tätä tule sekoittaa muuttosukupolvista käytävään keskusteluun.

3. TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, miten nuoret hahmottavat sukupolvisuhteita perheessä muuton jälkeen. Millaisia muutoksia muutto on tuonut lasten ja vanhempien välisiin suhteisiin? Millaiset tekijät sukupolvisuhteissa edistävät nuorten hyvinvointia maahanmuuttajaperheissä? Entä millaisia ovat sukupolvisuhteiden ne piirteet, jotka nuoret kokevat hyvinvointiaan ja pärjäämistään heikentävinä? Sukupolvisuhteiden roolia tarkastellaan nuoren lähiympäristöissä: perheessä, koulussa ja vapaa-ajanvieton yhteydessä.

Tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita nuorten näkökulmista ja nuorten esille nostamista ajatuksista. On selvää, että perheenjäsenten näkemykset sukupolvisuhteista perheessä eroavat toisistaan. Esimerkiksi vanhempien näkemyksiin vuorovaikutuksesta nuoren kanssa liittyy nuoria useammin huolta ja samassa perheessä elävillä sisarusilla voi olla erilaiset näkemykset perheen dynamiikasta (Steinberg, 2001). Nuorten kokemuksia eriteltäessä ei kuitenkaan ole ensisijaista, kuinka ”todellisia” tai olennaisia piirteitä nuoret sukupolvisuhteista puhuessaan nostavat esille vaikkapa vanhempien tai oppilashuollon näkökulmasta.

Vaikka sukupolvisuhteiden tutkimisen taustalla onkin usein ajatus, että ristiriidat lasten ja vanhempien välillä voivat etenkin kärjistyessään heikentää nuoren hyvinvointia ja koulumenestystä (ks. esim. Portes & Rumbaut, 2001; Foner & Dreby, 2011), tämän tutkimuksen tarkoituksena ei ole keskittyä ainoastaan konflikteihin sukupolvisuhteissa. Sen sijaan haastatteluaineiston avulla kuvataan sukupolvisuhteiden roolia laajasti nuoren arjessa. Samalla saadaan tietoa niistä perhetason tekijöistä, jotka vaikuttavat nuoren kotoutumisen kulkuun Helsingissä.

4. AINEISTO

Tässä tutkimuksessa käytetty aineisto on osa laajempaa haastatteluaineistoa, joka koostuu yhteensä 81 pääkaupunkiseudulla asuvan nuoren haastatteluista. Tutkimuksen aineisto rajattiin niin, että mukana ovat Helsingissä asuvien nuorten haastattelut. Haastateltavien ikä, Suomessa oloaika ja lähtömaa vaihtelivat niin Helsingissä kuin Espoossa ja Vantaallakin haastatelluilla nuorilla. Lisäksi tutkimuksessa oli mukana kouluja useilta eri alueilta. Tässä mielessä aineiston voidaan katsoa edustavan eri-ikäisiä, eri etnisistä ja sosioekonomisista ryhmistä tulevia nuoria. Tutkimus ei kuitenkaan pyri yleistettävyyteen vaan tuomaan haastatteluiden avulla esille nuorten näkökulmia ja kokemuksia muutosta ja sukupolvisuhteista.

Tutkimuksessa käytetty haastatteluaineisto (N=15) kerättiin helsinkiläisissä kouluissa lukuvuoden 2011–2012 aikana. Haastatellut nuoret olivat haastatteluhetkellä 13–18-vuotiaita (keskiarvo 15) ja edustivat kahdeksaa eri lähtömaata (Intia, Irak, Iran, Kiina, Somalia, Ukraina, Venäjä, Yhdysvallat). Haastateltavista seitsemän oli tyttöjä ja kahdeksan poikia. Puolistrukturoidun haastattelun teemoja olivat (1) muutto, (2) perhetausta, (3) muuton tuomat muutokset perhesuhteissa ja perheen ulkopuolella, (4) koulu ja (5) tulevaisuuden suunnitelmat. Haastattelussa nuorilta kysyttiin muun muassa, millaista Helsinkiin muuttaminen oli ja mitä muutoksia siitä seurasi erityisesti perhesuhteiden kannalta. Lisäksi nuorilta kysyttiin esimerkiksi vanhempien ja muiden tahojen (kuten koulun henkilökunnan) roolista nuoren arjessa.

Yhtä lukuun ottamatta kaikki haastateltavat olivat syntyneet muualla kuin Suomessa. Yhden haastateltavan perhe oli muuttanut pois Suomesta haastateltavan ollessa pieni lapsi, mutta palannut pari vuotta ennen haastatteluajankohtaa takaisin Helsinkiin. Lyhimmän ajan Suomessa asunut nuori oli muuttanut tänne runsaat kolme vuotta sitten ja pisinpään asuneet seitsemän vuotta sitten. Valtaosa haastateltavista oli asunut Helsingissä yhteensä 6–7 vuotta. Rumbautin (2007) luokituksen mukaan tutkimuksessa haastatellut nuoret edustavat siis muuttosukupolvia 1,25 ja 1,5.

Haastattelut onnistuivat hyvin suomen kielellä yhtä lukuun ottamatta, vaikka suomen kielen käytön voidaan katsoa rajoittaneen joidenkin haastateltavien ilmaisua. Yksi haastatteluista tehtiin englannin kielellä. Haastateltavat olivat tulleet Helsinkiin eri vaiheissa peruskoulua. Yksi haastateltavista oli ollut suomalaisessa peruskoulussa ensimmäisestä luokasta saakka, mutta osa oli aloittanut koulunkäynnin suomen kielellä vasta yläkoulussa. Haastateltavista yksi oli vielä alakoulussa, yksi ammattioppilaitoksessa, kaksi lukiossa ja loput yläkoulussa. Nuoret edustivat yhteensä 11 eri koulua eri puolilta Helsinkiä.

Haastattelut olivat kestoltaan keskimäärin 40 minuutin pituisia (30–60 minuuttia). Ne nauhoitettiin ja litteroitiin. Nauhoitetun haastattelun ulkopuolelle jäivät taustatietojen kyseleminen puhelimitse sekä haastattelujen aloitusosio, jossa kerrattiin haastateltavan kanssa tutkimuksen tarkoitusta ja kysyttiin haastateltavan taustatietoja. Haastateltavat saivat kaksi elokuvalippua osallistumisestaan haastatteluun.

Aineiston analysoinnin apuvälineenä on käytetty tulkitsevaa fenomenologista analyysiä (*Interpretative phenomenological analysis, IPA*). Tutkimus keskittyy siis kuvaa-

maan yksilön kokemusta jostakin ilmiöstä, tässä tapauksessa maahanmuutosta. IPA:n avulla tehdyn analyysin tavoitteena on löytää nuoria yhdistäviä keskeisiä kokemuksia, mutta tuoda esiin myös ilmiön laaja-alaisuutta. Haastateltava siis tulkitsee omista lähtökohdistaan muuttoa ja sukupolvisuhteita ja haastattelija puolestaan tulkitsee näitä tulkintoja (Smith & Flowers & Larkin, 2009, 37).

Analyysi toteutettiin vaiheittain: yksittäiset haastattelut luokiteltiin ja teemoiteltiin, minkä jälkeen etsittiin sukupolvisuhteiden kannalta keskeisten teemojen välisiä yhteyksiä ja eroavaisuuksia haastatteluissa. Aineiston käsittelyn apuvälineenä käytettiin Atlas.ti -ohjelmaa. Aineiston keskeisiä piirteitä, mutta toisaalta myös monipuolisuutta on pyritty esittelemään sitaatein. Haastateltavien ikä, sukupuoli ja lähtömaa on jätetty suuressa osassa sitaateista mainitsematta anonymiteetin takaamiseksi.

5. NUORET PERHEESSÄ

Tämän tutkimuksen nuoret olivat muuttaneet Suomeen perheensä kanssa. Haastatelluissa nuorilta kysyttiin, miten he näkevät muuton vaikuttaneen perheeseen ja muuttaneen perheen arkea. Suurin osa haastateltavista oli muuttanut Helsinkiin jo alakouluikässä, mikä vaikutti heidän arvioihinsa ja muistoihinsa muutosta.

5.1 Vanhemmat tekevät muuttopäätöksen

Ensimmäisenä mieleen tulevat muistot olivatkin monelle haastateltavista hyvin konkreettisia, uuteen lähiympäristöön liittyviä, kuten uudet koulutarvikkeet, kouluun kulkeminen, ilmasto, metsät, ympäristön puhtaus ja rauhallisuus. Monella nuorista oli jäänyt mieleen muuttopäivän ihmeellisyys:

No aluks oli outoo. Sit mä muistan kun me, sinä päivänä kun me muutettiin tänne, mentiin yöllä mun tädin luo. Sit se metro vaikutti aika oudolta. Ja mä näin oravan.²

Itse muuttoa muisteltiin lähinnä jännittävänä seikkailuna, joka ei muuttohetkellä herättänyt sen suurempia ajatuksia tai tunteita. Vaikka osa haastateltavista mainitsi sukulaisten ja kavereiden lähtömaahan jättämisen olleen muutossa hankalaa, suurin osa haastateltavista korosti olleensa perheen muuttaessa vasta lapsi.

Mulla ei ollut mitään ajatuksia. Mä vaan seurasin äitiä. Siis oikeesti, mä en tiedä, se oli ihan normaalia.

Joo, en mä miettinyt silloin niin paljon. Faija sano että mennään Suomeen.

Vaikka osa nuorista kertoi vastustaneensa muuttoa, muutto nähtiin perheen yhteisenä päätöksenä etsiä parempaa tulevaisuutta. Yhdeksi keskeisimmäksi muuttosyyksi nostettiin haastatelluissa nuoren oma tulevaisuus. Suurin osa haastateltavista koki itse olleensa ensisijainen syy siihen, että perhe oli tullut Suomeen, vaikka muuttotakin muuttosyytä oli.

Oli se varmaan ehkä enemmän mun takia silleen, tää muutto. Mun vanhemmat päätti et ne on asunut Ukrainassa, varmaan et mun ois parempi asua jossain muualla. Sit päättikin muuttaa. Tavallaan et on asunut Ukrainassa, vois kokeilla Suomessa, et se on jotenkin parempi.

2 Lainauksen puhekielisyyttä on muokattu osassa kommentteista luettavuuden parantamiseksi. Lainauksiin liittyvät tarkennukset on laitettu [hakasulkeisiin] ja (kaarisulkeet) merkitsevät poisjätettyä tekstiä. Pisteet osoittavat taukoa.

Äiti varmaan rakastui mieheen, mut sitten, ehkä hän halus myös hyvän tulevaisuuden minulle, vähän muutosta. Sit me muutettiin tänne. Mun mielestä. Mut siis hän meni naimisiin sit.

Huomionarvoista oli, että myös turvapaikanhakijataustaiset lapset nostivat perheen lasten tulevaisuudennäkymät tärkeimmäksi muuttosyiksi, ohi esimerkiksi turvallisuuden. Toisaalta nämä tekijät myös liittyvät kiinteästi toisiinsa. Useissa aiemmissa tutkimuksissa on tunnistettu maahanmuuttajaperheiden nuorten tuntema kiittolisuudenvelka vanhempiaan kohtaan. Nuoret tunnistavat usein vanhempien heidän hyväkseen tekemät uhraukset omassa elämässään, mikä voi osaltaan lisätä kuuliaisuutta vanhempia kohtaan ja halua menestyä ja täyttää vanhempien toiveet uudessa kotimaassa. (Fuligni & Telzer, 2012, 192).

Yhteenveto: Nuorten kokemuksissa muutosta korostuivat ihmetys ja uutuudenviehätys. Moni haastateltavista oli tullut Helsinkiin alakouluikäisenä, eikä ollut kyseenalaistanut vanhempien tekemää muuttopäätöstä. Lasten tulevaisuus oli tärkeimpien muutosyiden joukossa riippumatta siitä, millä statuksella perhe oli Suomeen tullut.

5.2 Muutto vaikuttaa vanhempiin

Maahanmuutto nähdään usein elämää perusteellisesti mullistavana ja siitä syystä ennen kaikkea stressaavana kokemuksena, mutta se voi olla muuttajalle myös hyvinvointia lisäävä tekijä. Suurin osa haastateltavista nuorista näki muutolla olleen myönteisiä vaikutuksia omiin vanhempiinsa. Osa koki muuton olleen vanhemmille tavalla tai toisella helpotus. Osa nuorista muisteli muuttoon valmistautumisen vieneen vanhempien voimavaroja enemmän kuin uuden elämän aloittaminen Suomessa. Eräs haastateltavista kuvasi vanhempiensa tunnelmia muuton jälkeen näin:

Mun mielestä niistä tuli paljon ilosempia. Sellasia et ne niinku kiinnitti mua silleen paljon enemmän huomiota. Kun ne oli tuolla [lähtömaassa] niinku kaikkialla työssä ja yritti saada kaikkia niitä papereita, ja niillä meni hermot ja kaikkea.

Sen sijaan että muutto automaattisesti lisäisi huolia, muutto voi myös vähentää niitä - ainakin hetkellisesti. Suomeen asettuminen voi monessa perheessä esimerkiksi kohentaa turvallisuuden tunnetta. Tämä on ilmeistä humanitaarisin perustein tulleiden kohdalla, mutta myös niillä muista syistä muuttavilla, joiden lähtömaissa esimerkiksi yleinen turvallisuustilanne, sosiaaliturvajärjestelmä tai yksilön vapaudet ovat heikommat kuin Suomessa. Suomeen muutto voi näissä tapauksissa tuoda lisää vapausasteita ja parantaa fyysistä ja taloudellista turvaa. Haastatelluista nuorista moni kertoi nauttineensa muuton jälkeisistä ensimmäisistä vuosista, kun usein ainakin toinen vanhemmista on kotona.

[Muuton jälkeen] mä näin isää paljon enemmän täällä kotona. Kun siel [lähtömaassa] se oli, et koko ajan piti juosta hakemaan, sen oikeesti piti hankkii sitä rahaa. Yhessä vai-

heessa oli tosi vaikeeta, just varmaan sen Neuvostoliiton jälkeen oli vaikeeta saada mitään töitä enää. Niin sit se vaan yritti mahdollisimman paljon hankkia itelleen kaikkii mahdollisii töitä. Varmaan rauhallisempaa on ollut, tai silleen et ei oo ollut mitään huolia. Siellä aina mietittiin et joku varas voi tulla ja näin, mut täällä ei oo sellasta.

No se [elämä] ei paljon muuttunut mut kyl meistä tuli vähän läheisempi, kun nyt äidillä on enemmän aikaa. Nyt me enemmän ollaan silleen, puhutaan enemmän. () Hänellä oli niin paljon töitä siellä [lähtömaassa]. Kun hän oli yksin silleen, yksinhuoltaja. Siin piti paljon tehdä töitä et pysyy silleen.

Toisaalta nuoret myös näkivät muuton olleen raskas prosessi vanhemmille, jotka ovat vastuussa koko perheestä. Moni nuori kertoi ymmärtäneensä muuton vanhemmille tuoman muutoksen vasta jälkeensä, hieman vanhemmaksi tultuaan. Haastatteluvasta erityisesti yksinhuoltajaperheistä tulevat korostivat muuton jälkeisen ajan olleen raskasta äidille, jonka piti järjestää kaikki perheen asiat:

Koska se on mua vanhempi ja tiätsä sillon ku mua ei kiinnostanu mikään, mä en huolehtinu mistään, mut äiti huolehti kaikesta ja silleen. Sen takii varmaan. () Niin, niin kun lapsen ei tarvi miettii mitään.

Pari haastatteluvasta koki, ettei vanhempien elämässä tapahtunut suuriakaan muutoksia muuton myötä:

No mun mutsi ei oo jättänyt [lähtömaahan] mitään. Se on sama paitsi suuttuu nopeemmin. Sit se ei anna mun olla ulkona silleen niin kun joskus vähän silleen myöhään.

Osa nuorista näki alkuvaikeuksien olleen vanhempien tiedossa ja kuuluvan uudessa maassa elämän aloittamiseen. Vanhempien kykyyn selviytyä vaikeistakin tilanteista luotettiin. Moni nuori sanoi haastattelussa vanhempien kokeneen jo ennen muuttoa raskaita asioita ja ihaili vanhempien kykyä toimia hankalissa paikoissa.

Se [muutto] oli varmaan sinänsä raskasta, kun ne on asunut koko elämänsä [lähtömaassa]. () Varmaan se oli, ei nyt helpotus, mut kyl ne ties et elämä tulee olemaan paljon parempi täällä ja sitten kaikin käsin tarttui tähän tilaisuuteen. () Ne on tavallaan tottunut elämään sentään jo, mitä 40 vuotta eläneet. Kyl mun iskä ainakin pärjää missä vaan vaikkei se ei osaa mitään kieliä. Et ei se sille ainakaan vaikeeta ollut.

Käytännön asioiden hoitaminen vieraalla kielellä uudessa maassa ei noussut haastatteluissa esiin isona ongelmana. Nuorille välittynyt vanhempien harmi ja suru liittyi lähtömaahan jääneisiin sukulaisiin ja ystäviin. Uuden elämän aloittamista ei siis siinä nähty vanhemmille raskaana, vaan vaikeinta oli sosiaalisten verkostojen lähtömaahan jääminen.

Joo, ei osaa kieltä, ei tunne mitään, silleen täällähän on kaikki erilaista. Ihan kaikki eri lailla. Ja sitten hänellä oli ikävä sukulaisii ja kavereit ja sit ei ollut työtä, koska [kaupungin nimi] hänellä oli aika hyvä työ. Sit hän muutti tänne, sit hän meni opiskelemaan.

Periaattees mä luulen et hänellä oli ikävä. Mut nyt hän on aika silleen, nyt täällä on stabiilisti kaikki ihan hyvin. () Sit mullakin oli vähän ikävä. () Silleen kuitenkin mä katon aina äitii. Sit kun hän oli surullinen, niin oli kyllä vähän surullista.

Vanhemmat ovat muuton jälkeen usein tilanteessa, jossa asiat ovat vieraita ja ydinperheen ulkopuolinen sosiaalinen tuki puuttuu tai yksinhuoltajaperheissä aikuista vertaistukea ei ole ainakaan ensimmäisten kuukausien aikana tarjolla. Uusien ystävyyssuhteiden solmiminen ei käy vanhemmilta yhtä helposti kuin useimmilta nuorilta koulussa. Muutama haastatelluista nuorista mainitsi vanhempien kokevan erilaisuutta suomalaisiin nähden. Harvalla vanhemmista oli kantasuomalaisia ystäviä. Ellei sosiaalisia verkostoja ollut Suomessa, niitä oli ulkomailla (useimmiten niin ikään diasporassa) asuvien kanssa.

Isä välillä sanoo et nää ihmiset on silleen vähän kaukasempii mulle, et mä en tunne täällä kauheesti ihmisii ja näin. Mut Ruotsissa on tuttuja ja tällasta. Mut ei oo täs pääkaupunkiseudulla.

Eri maanosista ja syistä Suomeen muuttaneet ovat yhteydenpidon ja lähtömaahan matkustamisen suhteen erilaisessa asemassa. Pietarista muuttaneelle perheelle säännöllinen matkustaminen ja sukulaisten tapaaminen voi olla helppoa, kun taas Lähi-idästä tulleille lähtömaahan ja vanhoille kotikulmille palaaminen voi olla hengenvaarallista. Niillä, joille kotiinpaluu ei ole mahdollista, muuttoa edeltäneen ajan ja läheisten muistelu voi olla entistä raskaampaa. Läheisten jääminen kauas ei karkoita huolta.

No varmaan [vaikeinta oli] se et ne ei tuu näkemään niiden sukulaisia. Läheisii ihmisii ja tällasii, et se on kyl, se on silleen vähän stressaavaa ja näin niille. Ne miettii sitä. () Kyl äitii välillä huolettaa kun jotain sen veljelle tai siskolle käy. Se on yleensä silloin omisissa ajatuksissaan.

Monen haastatellun nuoren perheellä oli kuitenkin ystäviä tai sukulaisia, jotka olivat muuttaneet Suomeen jo aiemmin. Heihin voitiin tukeutua etenkin ensimmäisinä vuosina muuton jälkeen paljon.

No äidillä on täällä kaveri joka on asunut Suomessa kymmenen vuotta. Me käytiin melkein aina siellä kun äidillä oli tylsä työpäivä. Niin oltiin aina siellä.

Kaiken kaikkiaan Suomeen muuton nähtiin olevan myönteinen asia ja tuoneen enimmäkseen positiivisia asioita perheeseen. Haastateltavat näkivät vaikeimman kotoutumisvaiheen olevan jo takanapäin ja edistystä tapahtuneen sittemmin. Elämän laadun paraneminen liitettiin usein asumisen laadun paranemiseen.

Ollaan edistytty paljon täällä. Alussa, no, kun miettii esim kotia, asuntoo, niin se on ihan muuttunut. Et on hankittu aina uusia asioita ja näin et, muutenkin. Kyl se on ollut niinku ihan hyvii muutoksii perheessä.

Ei me olla siitä [muutosta] puhuttu. Mutta se asuntokin oli niin pieni silloin alussa. Meitä oli 10 henkilöä kun enot ja tädit asuivat meidän kanssa. Asuttiin kahdessa, kolmessa huoneessa. Oli se jotenkin vaikeeta.

Vaatimattomista puitteista tuleminen ja vaatimaton muuttoa seuraava elämä Suomessa luovat mahdollisuuksia sille, että maahanmuuttajaperheiden elintaso Suomessa nousee yleensä ajan kuluessa vanhempien työllistyessä ja elämän vakiintuessa muutoinkin. Maahanmuuttajat voivat myös verrata muuton jälkeistä tilannetta lähtömaan oloihin eivätkä kantaväestöön (Ogbu & Simons, 1998; Alitolppa-Niitamo, 2004, 60). Myönteiset muutokset elämässä lisäävät osaltaan kokemusta siitä, että muutto on ollut kokonaisuudessaan hyvä ratkaisu perheelle.

Yhteenveto: Vaikka muutto on perheelle elämää mullistava prosessi, moni nuori koki muuton vähentäneen vanhempien huolia. Nuorista suurin osa oli tullut muuton jälkeen läheisemmäksi äidin ja/tai isän kanssa, mihin liittyi yleensä vanhempien kotiin jääminen muuton jälkeen. Muuton ymmärrettiin olevan vanhemmille suuri elämänmuutos ja ponnistus, mutta vanhempien selviytymiskykyyn luotettiin ja sinnikkyyttä ihailtiin. Nuoret näkivät vanhempien muuton jälkeisten murheiden liittyvän ennen kaikkea lähtömaahan ja sinne jääneisiin läheisiin. Muuton perheelle tuomat muutokset nähtiin kokonaisuudessaan myönteisinä. Nuoret kokivat perheen päässeen muuton jälkeen paljon eteenpäin, mikä näkyi nuorille erityisesti asuinolojen paranemisena Suomessa vietettyjen vuosien aikana.

5.3 Muuttuvat perherakenteet, -käytännöt ja -roolit

Muutto haastaa perheen lapsia ja vanhempia usein eri tavoin ja eri tahdissa. Jokaisen perheen täytyy kohdallaan ratkaista se, miten uuden yhteiskunnan tavat ja arvot otetaan vastaan ja missä määrin vanhaa säilytetään. Suuri kulttuurinen etäisyys lähtökulttuurin ja suomalaisen kulttuurin välillä voi edistää ristiriitoja sukupolvien välillä (Kwak, 2003). Maahanmuuttajaperheiden nuoret ovat koulunkäynnin kautta tekemisissä suomalaisen kulttuurin kanssa lähes päivittäin, kun taas vanhempien suomen kielen oppiminen ja kulttuurinen tieto karttuu yleensä hitaammin. Tämä niin kutsuttu eritahtinen sopeutuminen (Portes, 1997) voi aiheuttaa riitoja ja väärinymmärryksiä perheissä. Lisäksi suurin osa maahanmuuttajista saapuu Suomeen yhteisöllisemmin suuntautuneista kulttuureista, joissa vanhempien arvojen ja ohjeiden kyseenalaistamista ei tšekäläiseen tapaan suvaita (Alitolppa-Niitamo, 2010, 50).

Arjen kulttuuristen ja käytännön muutosten kanssa muuton jälkeen muuttuvat usein myös perheen rakenne ja dynamiikka. Tähän tutkimukseen osallistuneista nuorista moni oli kokenut isän menettämisen isän kuoltua tai jäätyä pois nuoren elämästä avioeron jälkeen. Päällekkäiset muutokset vaativat perhettä reagoimaan. Jotkut muutoksista liittyvät tapoihin tai käytäntöihin, jotka jäävät lähtömaahan käytännön syistä:

Se [elämä] oli samaa, mut siellä oli vaan ilmasto vähän lämpimämpi, oltiin. Tai istuttiin tätsä himan oven edessä, niinku puhuttiin siel illat ihan rauhassa. Se oli hyvä idea, mut

Suomessa tiätsä nää on huonot olot, talvella on niin, pystyy vaan olla himas. () Kävelin niinku joka päivä mun faijan kaa tonne, rannalle. Siellä oli ihan lämmintä, mentiin uimaan, mut Suomessa ei pysty. Tai se on vähän vaan tosi vaikee. Ilmasto on kylmä, kesäläkin on vähän kylmä, ei pysty mennä rannalle. Välillä mä meen.

Siellä mä kävin rukoilee ja tietsä seurasin mun uskonto, mut sit kun tulin tänne niin kun tietsä vähän muuttui, koska täällä ei oo moskeijaa mihin voi mennä ja mä en tiedä mihin rukouksen aika on ja tällästä. Sit se on vähän niin kun vaikee.

Edellisen esimerkin tapauksessa perheen uskonnolliset käytännöt olivat muuttuneet muuton seurauksena. Kyseinen haastateltava ei osannut sanoa, oliko muutos hyvä vai huono asia. Ylipäätään monet arjen muutoksista eivät herättäneet nuorissa suuria intohimoja, vaan asioihin suhtauduttiin haastatteluissa enimmäkseen melko neutraalisti. Oman arjen ei toisaalta usein nähty muuttuneen muuton myötä kovinkaan paljon, koska ”koulua käydään joka paikassa”. Osa nuorista koki muutoksen tervetulleena, vaikka vanhemmat pyrkivät mieluummin säilyttämään lähtökulttuurin ja oman sukupolvensa toimintamalleja:

Äiti on yhdessä asiassa mun roolimalli. Hän on kokenut kovia ja niinku hän silti jaksoi. () Et ehdottomasti ihmishenkilönä hän on mun roolimalli. Mut sitten mä en tykkää äidistä siinä kun hänen ajattelutapa on aika vanhanaikainen, kun hän on tottunut siihen. Mä en syytä häntä siitä, mutta välillä ollaan eri mieltä asioista. () Mut mä en oikeen hirveästi nyt, tai silleen mul on semmonen olo jotenkin et äiti halua et mä elän sillä tavalla niin kun [lähtömaassa] olisin. Mä en halua sitä, koska mä en oo siellä. Mä en halua sitä perinteistä elämää et naiset raatelee keittiössä.

Edellinen kommentti kuvaa nuorten kokemaa kiitollisuutta ja arvostusta vanhempiaan kohtaan sekä arvoriititöitä sukupolvien välillä. Vanhempien pyrkimys säilyttää olemassa olevia normeja ja nuorten pyrkimys kyseenalaistaa vallitsevia odotuksia on perheissä yleistä kulttuuritaustasta riippumatta (esim. Alitolppa-Niitamo, 2010, 53). Toisaalta myös vanhempien ajattelu voi muuttua muuton seurauksena:

On niitten [vanhempien] ajattelutapa muuttunut. Äiti on vähän niinku avoimempi tietuille asioille ja kyl se muutti. Mun mielestä ihmisenä myös, esim jos niinku äiti ois ollut [lähtömaassa], ei työteko ois ees, hän ei ees välttämättä halunnut kun on siihen ympäristöön tottunut. Hän sai paljon enemmän kaikkii mahdollisuuksia.

Useilla haastatelluista nuorista sukupolvisuhteiden muutokset liittyivät uusperhekuvioiden. Kolmannes haastateltavista oli yksinhuoltajaperheistä. Uuden puolison löytyminen Suomesta haastoi perheiden dynamiikkaa, niin kuin missä tahansa uusperheessä. Erityisesti niissä perheissä, joissa uusi puoliso oli kantasuomalainen, kulttuuriset erot voivat tuoda oman lisähaasteensa perheeseen:

Hän [isäpuoli] on ihan ok. Hän on todellakin stereotyyppinen suomalaismies, joka on koko ajan hiljaa. Jos teen jotain töitä tai näin, hän on kyllä musta ylpeä, mutta samaan

aikaan hän ei ymmärrä miten voin olla niin sosiaalinen. Hänestä on outoa, että puhun niin paljon ja hengaan koko ajan isoissa porukoissa. Hän ei ymmärrä sellaista.

Perheessä lähtömaassa vallinnut roolijako voi kääntyä pääläelleen ja saada uusia muotoja muuton jälkeen. Yksi merkittävä muutos voi olla sukupuoliroolien muutos ja perinteisesti kotona perheen asioista huolehtineiden naisten siirtyminen työmarkkinoille isän jäädessä kotiin:

[Lähtömaassa] isä työskenteli töissä ja äiti oli aina kotona. Nyt se on ihan toisinpäin.

Mahdollisten asennemuutosten lisäksi miesten kotiin jäämiseen voi vaikuttaa naisvaltaisten alojen työvoimatarve. Joissain perheissä tapahtuneista perheen elättäjän roolin muutoksista huolimatta maahanmuuttajamiesten työllisyysaste on Helsingissä hieman korkeampi kuin maahanmuuttajanaisten. Ulkomailla syntyneistä helsinkiläisistä ulkomaalaistaustaisista miehistä 55,6 % ja naisista 50,3 % oli vuonna 2010 pääasiallisesti työllisiä (Joronen, 2013, 17–18). Tähän tutkimukseen osallistuneet nuoret eivät nähneet äidin työllistymisen ja isän kotona olemisen olevan millään tavalla outoa tai ongelmallista, vaikka moni mainitsikin kummankin vanhemman haluavan kovasti työllistyä. Vanhempien työllistymisestä oltiin myös selkeästi ylpeitä.

Eritahtiseen sopeutumiseen liittyvä vanhempien ja lasten roolien kääntyminen ylösalaisin on yleistä maahanmuuttajaperheissä. Suurin osa haastatelluista nuorista oli avustanut vanhempiaan esimerkiksi Kelassa asioimisessa, laskujen maksamisessa tai Wilman käytössä. Moni nuorista kuitenkin kertoi, että vanhemmat tarvitsivat apua erityisesti ensimmäisinä vuosina muuton jälkeen, nykyään vähemmän. Osa vanhemmista pyysi nuorten mukaan apua tilanteissa, joissa koki oikein ymmärtämisen olevan tärkeää ja epäili oman kielitaidon riittävän:

Hän pyytää mua auttamaan kieleen vaan silloin kun menee lääkärille. Koska hän pelkää että hän tajuu jotain väärin. Mä oon vaan varmuuden vuoksi, mä istun vaan siinä, hän puhuu ja ymmärtää kaiken.

Suurin osa arkeen liittyvien asioiden hoitamisesta sujui kuitenkin nuorten mukaan vanhemmilta itsenäisesti viimeistään muutaman Suomessa vietetyn vuoden jälkeen. Vanhempien nuoriin tukeutuminen voi heikentää vanhempien auktoriteettia nuoren toimien ohjaajana. Nuorilla voi olla kielitaidon lisäksi myös vanhempia enemmän tietämystä suomalaisesta yhteiskunnasta:

No en mä tiedä, ei mulla äidin kanssa mut välil isä jotain kiistää mun kans jostain, just mitä Suomessa, millasta Suomessa joku, vaik lakijuttu tai joku sellanen. Mitä mä oon oikeesti saanut tietää koulusta opettajilta tai joltain opolta, sit mä tiiän sen paremmin ku isä vaikka yliopistoa koskien. Sit isä, ei se näin, sit meillä tulee siitä pieni riita.

Roolien ”pääläelleen” kääntymistä ja nuorten kasvavaa vastuuta perheen yhteisistä asioista pidetään usein siinä mielessä kielteisenä asiana, että aikuisten asioiden hoitaminen voi olla nuorelle kuormittavaa. Liika vastuu ja vanhempien kyvyttömyys hoitaa heille periaatteessa kuuluvia asioita voi olla nuorelle myös hämmentävää. Täs-

sä tutkimuksessa nuoret eivät kuitenkaan tuoneet esille vanhempien auttamistilanteiden stressaavuutta tai vaativuutta. Vanhempien auttamiseen liittyi ennemminkin asennetta, että ei vain viitsisi:

Siis mä käyn tulkkaa joka puolella, melkein, mut ei se oo, okei se on välillä silleen ärsyttävää jos mulla on muitakin suunnitelmii. Mut ei se mitään, kyl mä ymmärrän. Mut siis kyllä jos mä niinku käyn hoitaa, tai sanomassa et mun isä tulee näin, se ei osaa puhuu suomee, niin kyl se ihan niinku, mä en tiää miten se pärjää mut ihan niinku näyttää näin, kyllä ihmiset ymmärtää sitä kieltä. Et kyl se sit itsekin voi.

Toisaalta osa nuorista oli selkeästi myös ylpeitä siitä, että voi olla avuksi ja ohjeistaa vanhempiaan:

Äidin kaa mentiin Kelan toimistoon, se oli, olikse joskus ekoina vuosina kun se ei kauheen hyvin tuntenut sitä systeemiä. Mä otin sen lapun ja se oli silleen et tuossa on tollanen vapaa palvelupiste, mennään vaan, sit mä olin silleen et pitää odottaa vuoronumerolla et.

Vaikka vanhemmat olivatkin joutuneet antamaan lapsilleen joissain tapauksissa enemmän päätäntävaltaa kuin olisivat ehkä halunneet, nuoret toimivat useimmiten vanhempia avustavassa roolissa. Usein nuorten tehtäväksi koitui tulkata vanhempia. Osa nuorista myös kertoi vanhempien kovasti odottavan nuoren suomen kielen taitojen karttumista, jotta asioiden hoitaminen helpottuisi. Esimerkiksi yritystoimintaa Suomessa aloittaneiden vanhempien tavarantilauspuhelut olivat hoituneet alusta asti perheen nuoren kautta:

No jos on joku jolle pitää soittaa, mun pitää soittaa. Tilata olutta siis, Koffii. Sit mun äiti sanoo et mitä pitää tilata, niin sit mä soitan sinne ja kerron nille ton yrityksen nimen.

Nuorten apu perheelle ja vanhemmille ei ole nuoren kehityksen ja jaksamisen kannalta automaattisesti positiivista tai negatiivista. Kotona auttaminen ja vanhempien avustaminen voi olla nuorelle merkityksellistä ja opettavaista, mutta myös rasittavaa ja pois koulutyöltä, harrastuksilta tai muulta koulunjälkeiseltä vapaa-ajalta. (Fuligni & Telzer, 2012, 198).

Muuton sukupolvisuhteisiin tuomia muutoksia pohtiessa on myös muistettava, että moni asia muuttuu sukupolvessa ilman ympäristönvaihdoistakin. Yksi vanhempien usein mainitsema sukupolvessa muuttunut seikka oli nuorten mukaan kuuliaisuus ja vanhempien mielipiteiden kunnioittaminen:

No ne on varmaan just, kohdistuu enemmän siihen et kuinka kilttejä ne on ollut, kuinka ne on vanhempia kuunnellut, et täitsä muka, mä en oo enää samanlainen kuin ne, pitäis enemmän vielä kuunnella vanhempia. Niin tollasia, kiltimpiä. Mut en mä tiedä.

Lähtömaasta riippuen, sukupolvessa on voinut tapahtua isojakin kulttuurisia muutoksia:

Joo, [äidin nuoruudesta on puhuttu] aika monta kertaa. Nyt nykyajassa meidän pitää käyttäytyä, niin kun että huomaa että meillä on eri uskonto. Mut silloin ei tarvinnut. Nyt

meidän pitää periaatteessa käyttää huivia ja kaikkea. Hiukset ei saa näkyä. Mutta siellä ennen ne käytti ihan shortseja ja kaikkea. () Se olisi ihanaa jos me oltais nyt siinä ajassa.

Toisaalta nuoruuteen liitetään usein kulttuurista riippumatta kokeilunhalua ja muutosta.

He [vanhemmat] oli tavallaan niin kuin me, mutta siinä oli jotain, siinä oli eri aika, eri paikoissa, ja varmaan eri säännöt.

Yhteenveto: Moni nuori koki vanhempien edustavan ”vanhaa maailmaa”, mutta sukupolvien ja kulttuurien välisiä eroja haluttiin myös ymmärtää. Osa näki Suomeen tulon muuttaneen myös vanhempien katsantokantoja avoimempaan suuntaan. Muutto haastoi perheen dynamiikkaa monin tavoin: uusperhekuviot, sukupuoliroolien muutokset ja/tai roolien päälaelleen kääntyminen vanhempien ja lasten välillä vaikuttivat monessa perheessä perheen toimintaan. Nuoret toimivat usein vanhempiensa apuna, mikä koettiin pääosin luontevaksi asiaksi. Sukupolvisuhteiden kotoutumista edistävää vaikutus voidaankin nähdä kaksisuuntaisena: nuorten tuki voi edistää vanhempien kotoutumista. Vanhempien sisarusten ja muiden aikuisten rooli nuorten ohjaajina korostui tilanteessa, jossa vanhempien taidot opastaa eivät riitä.

5.4 Suhde vanhempiin

Maahanmuuton jälkeen vanhemmilta saatava tuki nuoren elämässä voi korostua, kun kielen oppiminen ja kavereiden saaminen ottaa oman aikansa. Eräs haastateltavista kuvasi kodin roolia muuton jälkeen näin:

No siis mulla oli ihan hyvä elämä himas, mut sit kun mä menin ulkon tiätsä mä en osannu puhuu suomea, niin sillon se oli vähän huono. Mut sit kun mä tulin himaan mulla oli aika hyvä elämä siellä.

Osa nuorista painotti perheen roolia oman hyvinvoinnin takaajana. Perheen nähtiin yhteisvoimin tukevan lasten tavoitteita ja ohjaavan jokaista kykyjensä mukaan:

Ei mun tartte salaa [vanhemmilta mitään], kun ne vaan auttaa enemmän. Jos sä pidät ihan salassa, niin sä et voi tehdä mitään, sulla on stressiä ja kaikkee. Jos sä avaudut enemmän vanhemmille, siit tulee hyvä asia. Hyvä mieli. () En tiedä, mut kyl mun äiti ainakin sano et välillä jotkut vanhemmat, niiden lapset esimerkiks ryöstää ja tekee kaikkee pahaa, et miksei ne [vanhemmat] vaan neuvo. Siinä on se hyvä idea. Että koko perhe tukee lasta, tekee kaiken hyvä juttu.

Suurin osa haastateltavista suhtautui vanhempiinsa kuuliaisesti ja heidän mielipiteitään kunnioittaen. Sukupolvien välinen yhteys nähtiin yleisesti vahvempana omassa lähtökulttuurissa kuin suomalaisissa perheissä. Moni nuorista näki suomalaisten lasten käyttäytyvän röyhkeästi vanhempiin kohtaan. Suomalaisten tutkimusten mu-

kaan maahanmuuttajavanhemmilla on samantyyppisiä näkemyksiä (ks. esim. Säävälä, 2012, 44). Toisaalta esimerkiksi oman äidinkielen opettajat ovat pitäneet kurinpitoa monelle maahanmuuttajavanhemmalle haastavana (mts. 44). Vaikka moni nuorista olisikin ainakin puheen tasolla omaksunut vanhempiensa näkemyksen vanhempien kunnioittamisesta, käyttäytyminen voi olla koulussa ja vapaa-ajalla myös toisenlaista. Toisaalta suurimmassa osassa haastatteluita voimakas velvollisuudentunto vanhempia kohtaan tuli selvästi esiin. Tiiviin perheyhteyden ja perheen ympärille rakennetun ”sosiaaliturvan” nähtiin velvoittavan myös pidemmällä tähtäimellä:

Kaikkialla on hyvät perheet ja kaikkialla on huonot perheet, mut en mä tiedä miten se kasvatus. [Lähtömaassa] on tavallaan tiukempi ku muualla Euroopassa. Just niinku näis Pohjoismaissa, et siellä on vähän erilainen kasvatus. Et lapset niinku, ne kasvatetaan sitä varten et ne on just siellä perheen tukena niinku vuosien myötä. Et ne tulee pitää huolta myöhemminkin. Mut sit täällä taas niinku vanhemmat ihmiset menee vanhainkotiin. Mut siellä taas lapset pitää koko elämän niistä huolta.

Moni nuorista korosti perheiden asioiden olevan perhekohtaisia, ei lähtökulttuurista riippuvaisia. Vanhempien esimerkillä nähtiin olevan vaikutus lapsiin:

En mä osaa sanoa, koska jokainen perhe suhtautuu erilaisesti. Jotkut perheet ovat todella, todella, miten sanosinkaan, todella ärsyttäviä. () Että ei kunnioiteta toisia. () Joo. Jos äiti tai isä on ilkeitä, niin lapsetkin on. Koska jos kysytään miks sä oot ilkee, ”kato mun äitiä, mun äiti on ilkee, mä oon ilkee”. Suoraan sanottuna, se on ärsyttävää.

Osa nuorista puolestaan nimenomaan korosti perheyhteyden kulttuurista ja etnistä puolta. Tiivis yhteys perheen ja laajemman etnisen ryhmän välillä nähtiin hyvänä asiana, mutta sillä saattoi olla myös nuoren kannalta kielteisiä seurauksia, kuten laaja kouluun ulottuva sosiaalinen kontrolli:

No mihin mun perhe menee mä seuraan niitä. Koska [oman etnisen ryhmän edustajat] on sellasii. Niillä on hyvä sääntö et ne niinku ei saa mennä asuu yksin koska sit niinku ne huolehtii, [se on] eka juttu. Toinen juttu tiätsä et niinku esimerkiks jos mä teen jotain väärää, meidän maine tai sit koko perheen maine lähti. Et niinku jos joku varsinkin [oman etnisen ryhmän edustaja] tiätsä puhuu liikaa, jos ne näkee mut jonkun koulukaverin kaa, joku tyttö niinku mä saatan sitä jonnekin bussipysäkille tai kävellään sama matka himaan. Sitten ahaa tiätsä tänään me nähtiin tän niinku lapsi jonkun muijan kaa blää blää blää ja sit pistää viel niinku vähän tiätsä huijaustakin sit vielä.

Haastatteluissa jonkin verran arvostelua saanut piirre sukupolvisuhteissa oli avoimuuden puute. Moni nuori koki, että esimerkiksi vanhempien avioeroon tai jopa vanhemman menehtymiseen liittyvistä asioista ei haluttu puhua nuorelle suoraan, vaan asioista vaiettiin tai niistä kerrottiin nuorille ilmoitusluontoisesti:

No siis viimeks riideltiin, niin mä suutuin sille siitä kun se ei kertonu mulle mitään siit poikaystävästä ja et ne menee kihloihin ja muuttaa yhteen. Niin mä suutuin sille.

Moni nuori koki olevansa oikeutettu tietämään enemmän perheen asioista. Pari haastatelluista nuorista pohti perhekulttuurien avoimuuden eroja lähtömaassaan ja Suomessa. Vanhempien saatettiin kokea olevan läsnä ja nuorta varten, mutta ei missä tahansa asiassa. Moni nuorista ei ollut keskustellut vanhempiensa kanssa muuton tuomista muutoksista ja haasteista, vaikka asia olisi askarruttanut:

[Lähtömaassa] perheet ei oo niin semmosia et jutellaan asioista, ei oo niin avointa. Tai siis kyl mä pystyn, tai mun vanhemmat on tosi hyviä ja ne kuuntelee jos mulla on joku asia heille, mut se ei oo samalla tavalla kun täällä. Se kulttuuri ehdottomasti eroaa, niin ei me olla silleen juteltu [muuton tuomista muutoksista].

Mä en kysele tiätsä näitä. Me ollaan himassa tsillisti ja puhutaan jostain urheilusta ja kaikkee. () Kyl mua kiinnostaa mut en mä ehdi niinku kysyy. Koulun jälkeen mä meen treeneihin, sit mä tuun himaan ja katon jonkun fudismatsin tai teen läksyjä tai luen. Vä-lillä niinku jos mä oon olohuoneessa, juttelen äidin kans, niin en mä juttele näist jutuis-ta. Kun mä en vaan muista. Mun ajatus on jossain muualla.

Toisaalta osa haastateltavista koki itsekin, ettei menneistä puhuminen ole hyödyllistä. Parempi on mennä eteenpäin:

Ei me koskaan puhuta siitä [muutosta]. () Ei siitä mun mielestä enää tarvitse puhua.

Vaikka tutkimuksissa korostetaankin usein maahanmuuttajavanhempien nuoril-leen antamaa emotionaalista tukea (ks. esim. Bornstein & Cote, 2006, 4), sen puuttu-mista on myös kritisoitu. Qinin (2008) mukaan vanhemmat voivat keskittyä nuoren koulunkäynnin seuraamiseen nuoren muiden kuulumisten kustannuksella. Erot tu-kemisen tavoissa ovat usein myös kulttuurisia eivätkä esimerkiksi lapsen ymmärtämi-nen ja näkökulmien huomioiminen ole kaikissa kulttuureissa tavoiteltavia päämääriä (ks. myös Säävälä, 2012, 88).

Haastattelussa esitetyt kysymykset olivat etenkin nuorimmille haastateltavista (13-14v.) toisinaan haastavia. Omia vanhempia oli joskus vaikea nähdä muussa kuin äidin tai isän roolissa. Vanhimmat haastateltavat olivat joutuneet muita useammin tilantei-siin, jotka olivat vaatineet kulttuurista tasapainottelua. Kahden kulttuurin yhdistämi-nen on keskeinen neuvottelukohta sukupolvisuhteissa, joiden ylläpidossa nuorilla on keskeinen rooli. Peltolan (2009) haastattelututkimuksessa tuli esiin, että arvokonflik-teista selvitettiin perheissä avoimella kommunikaatiolla. Tämän tutkimuksen nuorista moni puolestaan korosti ristiriitoja herättävistä aiheista vaikenemistä³. Moni haasta-telluista nuorista varoi olemasta liian avoin vanhempien suuntaan, jotta luottamus ja hyvä tasapaino säilyisivät:

Joskus mä oon ihan miettinyt pääni puhki että miten tää asia nyt mun pitäis tehdä. Et niinku just tässä asiassa mä en oo kysynyt äidin neuvoa koska mä tiedän hänellä on tämä mielipide. Jos mä taas kysyn kaverilta hänellä on tämä mielipide, jotka on melkein ääri-päitä. Niin sit mun on itse pitänyt selviytyy siitä.

3 Peltolan tutkimuksen aineisto koostuu lasten ja vanhempien yhteishaastatteluista, mikä ainakin osittain selittänee erilaista tulosta.

Yhteenvedo: Nuoret korostivat kodin ja perheen keskeistä merkitystä tukena ja turvana. Suhdetta omiin vanhempiin peilattiin usein ”suomalaisten sukupolvisuhteiden” kautta, joiden nähtiin olevan löyhemmät ja vähemmän nuoria velvoittavat. Perhekeskeistä ja vanhempia kuuntelevaa perhemallia pidettiin ”suomalaista tapaa” parempana. Tiiviiden sukulaissuhteiden ja oman etnisen ryhmän sisällä tapahtuvan sosiaalisen kontrollin koettiin kuitenkin voivan olla myös nuoren arkea ja kaverisuhteita liikaa rajoittavia. Osa nuorista koki, että vaikka heillä olikin vanhempien vahva emotionaalinen tuki, he eivät uskaltaneet puhua kaikista itseään askarruttavista asioista vanhemmille. Usein syynä oli pelko siitä, että loukkaa vanhempiaan. Nuoret toivoivat vanhemmiltaan enemmän avointa kommunikaatiota. Toisaalta lasten ja vanhempien välisen keskinäisen luottamuksen merkitystä korostettiin ja se pyrittiin säilyttämään. Nuoret katsoivat tämän lisäävän vapauksiaan.

5.5 Muutto ja kasvatustavoitukset

Kasvatustavoitukset ja -käytännöt vaihtelevat maailmanlaajuisesti. Kasvatustavoituksissa vanhemmat tukeutuvat yleensä niihin malleihin, jotka he ovat itse omaksuneet oman sotalisaatioprosessinsa kautta. Toisaalta yhteiskunnan ja kulttuurin muuttuessa myös vanhempien käsitykset voivat muuttua. (Alitolppa-Niitamo, 2010, 48). Erot kasvatustavoissa voivat kulttuuristen erojen sijaan liittyä myös esimerkiksi sosiaaliluokkaan ja koulutustasoon. Haastatelluista nuorista suurin osa tunnisti laajan vaihtelun oman kulttuurisen ryhmänsä perheiden kasvatustavoissa:

En mä oikeesti tiedä, kun täällä on erilaisia irakilaisia ja kurdilaisia täällä Suomessa. Jotkut niinku niitten mutsi okei ei mitään, niitten lapset saa tehdä mitä ne haluaa ja sit jotkut on tälleen et joo sä et saa tehdä tätä etkä tätä.

Samaan aikaan osa nuorista ajatteli melko stereotyyppisesti suomalaisesta kasvatuksesta:

Musta mun vanhemmat on pitänyt musta hyvää huolta. Niinku et aina kun mä seuraan jotain suomalaisia tai muita, mä huomaan et niillä on oikeesti erilainen kasvatustavoitus. Välillä kun mä katon bussissa, mä nään et äiti pitää lapsestaan huolta. Mut sit vanhemmiten se antaa sen tehdä tavallaan mitä se haluaa. () Mulla taas on ollut ihan niinku tiukat vanhemmat ja niinku mä oon pitänyt siitä. Et musta on tullut mun mielestä ihan hyvä ihminen. Et en mä mitään niinku polta, juo tai mitään. Ihan hyvät käytöstavat ja kaikki.

Nuoret pitivät ”suomalaista kasvatustavoitusta” useimmiten huonompana kuin tapaa, jolla heitä itseään oli kasvatettu. Toisaalta moni nuori koki kotoa annetut säännöt liian tiukoiksi ja katsoi ”suomalaislasten” saavan enemmän vapauksia. Se, että omat vanhemmat kasvativat oman lähtökulttuurinsa mukaisella tavalla, saatettiin kokea epäoikeudenmukaiseksi:

Okei esimerkiksi mä tuun yheksältä kotiin. Sit se [isä] sanoo mulle miks tuut tähän aikaan himaan, yheksältä. Ei oo mitään se on normaalia, pieni lapsikin kolmetoistavuotiaatkin menee yheksältä himaan. Sit se sanoo ei, sä oot vielä [lapsi], me ei olla suomalaisia täällä. Mä sanon okei me ei olla suomalaisia mut me asutaan Suomessa.

Suomalaisten lasten arkeen liittyvinä erityispiirteinä nuoret mainitsivat yökyläilyn ja viikkorahan. Erityisesti yökyläily herätti nuorissa kateutta ja kiinnostusta. Haastateltujen nuorten perheissä kaverin luona yöpymistä vierastettiin eikä nuorille välttämättä annettu siihen lupaa:

Pitää tulla himaan syömään joka ilta. Ja ei mun vanhemmat haluu että mä asun, siis meen kavereiden himaan yöks. () Mä kysyin miksei, no sulla on oma koti [vanhemmat vastaavat].

Maahanmuuttajanuorelle yökyläily suomalaisperheissä olisi voinut olla erityisen jännittävä kokemus ja avata lisää ”suomalaista arkea”.

No mul on sellanen mielikuva, tai no, kyl siin [kasvatuksessa] on jotain eroja mut en mä osaa sanoa, että mitä siinä on niitä eroja. Kun en oo ollut kellään kaverilla yötä tai selasta.

Osa nuorista koki sääntöjen tiukentuneen Suomeen muuton jälkeen. Vaikka nuoret periaatteessa ymmärsivät vanhempien huolen ja varovaisuuden uudessa ympäristössä, säännöt koettiin usein turhaan rajoittavina ja huomattavan erilaisina ”muihin verrattuna”. Toisaalta pari haastateltavista oli myös sitä mieltä, että omat vanhemmat ovat liian löysiä kasvattajia. Tuolloin nuorten huolen kohteena oli usein nuorempi sisarus, joka ei opiskellut tarpeeksi ahkerasti tai käyttäytyi muuten haastateltavan mielestä huonosti. Nuorten mukaan vanhemmat olivat huolissaan siitä, että eivät tiedä missä ja kenen kanssa nuoret tasan tarkkaan milloinkin ovat. Eräs haastateltavista kertoi vanhempien pelkäävän hänelle sattuvan jotain etnisen taustan vuoksi:

No sitä [äitiä] huolestuttaa jos mä oon ulkona. Se sanoo et Suomessa on niinku nyt enemmän rasismii kun ennen. Niinku ei tarkoita kaikki mut silleen on olemassa joka ikisessä maas silleen et se sanoo et mä pelkään jos ne tekee sulle jotain vaikka. Mut sen pitää ymmärtää et mä en oo yksin ulkona. Mut silti se huolehtii. () Ne [vanhemmat] tiätsä haluu vaan niinku sanoo koska niillä ei oo mitään muuta syytä sanoo mulle että tuu aikaisemmin kotiin kun toi. Sit niillä on aina toi sama mitä voi sanoa.

Osa nuorista näki kasvatuksensa kumpuavan lähtökulttuurin tavoista ja arvoista ja eroavan melko paljon suomalaisesta kasvatustavasta. Tämä teki joidenkin myöhemmällä iällä muuttaneiden nuorten mielestä suomalaisista lapsista ja nuorista erilaisia:

Emmä tiedä. Mut sillain, suomalaiset lapset ovat vähän erilaisii. Silleen ei paljon, mut. Kun, en mä tiä, koska mä kasvoin [lähtömaassa]. Sit se vaan niinkun, se on vaan niinku kulttuurist. Kun me asuttiin siellä, äiti tietää miten kasvatetaan siellä, koska siellä

on erilaiset opettajat ja kaikki juttui, ihan erilaisii koului, ja niiden mukaan äiti yrittää kasvattaa.

Joissain perheissä uskonnon ja kulttuurin yhteen kietoutuminen oli selvää:

Meidän kulttuuri ja uskonto jotenkin vaikuttaa toisiinsa, niin se on aika iso ero [suomalaisiin verrattuna]. Jos mä nyt käytän mun kulttuuria, niin se on sama jos käyttäisin uskontoa.

Islamin uskosta kumpuavat elämänohjeet vaikuttivat kasvatukseen erään haastellun nuoren mukaan erityisesti siinä mielessä, että perheen lapsille asetetut rajat eivät olleet ikään sidottuja. Tietyn ikävaiheen jälkeen ei siis saanut mitään lisävapauksia, vaan mennä ja tulla sai melko vapaaksi, kunhan noudatti tiettyjä sääntöjä (kuten hyviä käytöstapoja ja päihitteettömyyttä). Omaan uskontoon liittyvä opiskelu oli tärkeää osalle muslimiperheiden nuorista, jotta elämäntapaa ja uskontoa pystyisi aikanaan siirtämään omille lapsille:

Niin, ettei koskaan saa varastaa tai tehdä mitään pahaa. Et niinku jos sä ryöstät tai teet paha, se aiheuttaa ongelmia sun tulevaisuudessa. Ja ne [vanhemmat] neuvo koulusakin tosi hyvin. Ne sanoo et tulevaisuudessa jos sä omistat perheen, jos sä et opiskele hyvin tai opiskele koraanii, sä et voi opettaa sun lapsille.

Lasten kasvatusta on paljon mielipiteitä ja tunteita herättävä aihe, joka on uusien sukupolvien varttuessa jatkuvasti ajankohtainen. Eri etnisten ja kulttuuristen ryhmien kasvatuserinteisiin ja -tapoihin liitetään usein jonkinlaisia odotuksia ja oletuksia. Osa nuorista tunnisti lähtömaansa kasvatuskulttuuriin suomalaisessa keskustelussa liitetyt stereotyyppiset mielikuvat:

Haastattelija: Millanen kasvatusta sulla on ollut? Osaisitko sä sanoa onko se sellanen niinku [lähtömaassa] yleensä?

Haastateltava: Tarkotat sä et löiks ne mua?

Yhteenvedo: Nuoret näkivät kasvatustapojen olevan perhekohtaisia, vaikka toisaalta kulttuuri ja joissain tapauksissa uskonto määrittikin rajoja (kuten päihitteettömyyttä ja vanhempien sanan kunnioittamista) selkeästi. Stereotyyppiset kuvat kasvatuksesta eri kulttuureissa tunnistettiin ja niitä liitettiin etenkin "suomalaiseen kasvatukseen". Nuoret pitivät usein omaa kasvatustaan hyvänä ja kritisoivat "suomalaista kasvatusta" liiallisen vapauden vuoksi. Samaan aikaan moni toivoi itselleen esimerkiksi löysempiä kotiintuloaikoja tai mahdollisuutta olla yötä kaverin luona.

6. NUORET KOULUSSA

Nuoret viettävät suuren osan ajastaan koulussa, joka kasvatus- ja opetustehtäviensä lisäksi perehdyttää maahanmuuttajanuoria suomalaisen yhteiskunnan tapoihin ja arvostuksiin. Maahanmuuttajanuorten koulumenestys ja asenteet koulua kohtaan ovat yleensä hyvällä tasolla, näin myös Suomessa. Useissa tutkimuksissa on havaittu, että maahanmuuttajataustaiset oppilaat pärjäävät koulussa kotitausta huomioon ottaen jopa paremmin kuin kantaväestön lapset ja nuoret. Suomalainen koulutusjärjestelmä pyrkii tasa-arvoisuuteen ja tukee monilta osin maahanmuuttajalasten koulunkäyntiä. Vertailututkimusten mukaan esimerkiksi meillä verrattain myöhään tuleva valinta ammatillisen koulutuksen ja yleissivistävän koulutuksen välillä edesauttaa maahanmuuttajalasten oppimista ja kouluttautumista. (Heckmann, 2008; Teräs & Kilpi-Jakonen, 2013).

Nuoren koulunkäyntiin ja koulutuspolkuun vaikuttavat useat eri tekijät nuoren lahjakkuudesta, ahkeruudesta ja kotitaustasta koulutusjärjestelmän piirteisiin ja yhteiskunnan asenteisiin (ks. esim. Markkanen, 2010, 135). Myös muuttoikä on merkitystä. Esimerkiksi Kanadassa lukion suorittaneiden maahanmuuttajataustaisten nuorten määrä ei rekisteritutkimuksen mukaan eronnut kantaväestön lukiokoulutuksen päättäneiden määrästä niiden kohdalla, jotka olivat muuttaneet Kanadaan alle 9-vuotiaina (Corak, 2012, 109). Hyvää koulumenestystä edistävät maahanmuuttajataustaisten nuorten kohdalla esimerkiksi suomen kielen hallinta, suomalaisen koulujärjestelmän tuntemus ja vanhempien tuki (Teräs & Kilpi-Jakonen, 2013, 185). Sukupolvisuhteiden näkökulmasta vanhemmat voivat kannustaa ja tukea nuorten koulunkäyntiä, mutta myös paineistaa nuoren koulutyötä epärealistisin odotuksin.

6.1 Korkealle arvostettu koulunkäynti

Koulutusta pidettiin hyvin tärkeänä haastateltujen nuorten perheissä. Tämä huomio vastaa aikaisemmissa tutkimuksissa tehtyjä havaintoja, joiden mukaan erityisesti ensimmäisen sukupolven koulutushalut ja tavoitteet ovat usein korkealla (ks. esim. Portes & Rumbaut, 2001). Nuoret olivat omaksuneet vanhempiensa näkemyksen siitä, että vain kouluttautumalla voi pärjätä. Osalla nuorista opiskelumotivaatiota kasvatti myös arvostus uudenlaisia mahdollisuuksia kohtaan. Joillekin kouluttautuminen lähtöpaikkakunnalla ei olisi välttämättä ollut mahdollista:

Oon niinku tosi tyytyväinen miten me ollaan pärjätty hyvin. Kun miettii että mitä ois tapahtunut jos mä oisin ollut [lähtömaassa], mä oisin ollut vaan töissä. Ei voi opiskella niin pitkälle, ei vaan ehdi. Pakko mennä töihin 16-vuotiaana. Nyt Suomessa on niinku mahdollisuus opiskella niin pitkään kun sä haluat. Se on niin tosi tyytyväinen.

Koulutuksen arvostuksen myötä maahanmuuttajavanhempien odotukset lastensa kouluttautumisen suhteen olivat usein korkealla. Tässä tutkimuksessa haastatelluista nuorista joka kolmas mainitsi vanhempien toivovan hänestä lääkäriä:

Ne suunnittelee että musta tulis lääkäri, ne antaa vielä koko ajan mahdollisuuksia ja neuvoja, neuvoo mua koko ajan. Et ne auttaa enemmän et mä saan niinku tää, suorittaa lääkäriks.

Nuoret suhtautuivat vanhempien toisinaan epärealistisiin odotuksiin tyyneen oloisesti. Toisaalta suurimmalle osalle nuorista toisen asteen koulutus ja sitä mahdollisesti seuraava opiskelu olivat vasta edessäpäin eivätkä mielikuvat opiskelusta eri koulutusasteilla ehkä vastanneet todellisuutta. Samaa voinee sanoa vanhemmista. Haastatelluista välittyi muissakin tutkimuksissa havaittu lukiokoulutuksen arvostaminen maahanmuuttajavanhempien keskuudessa. Suomessa on havaittu viitteitä siitä, että maahanmuuttajataustaiset nuoret karsastavat ammatillista koulutusta (Kilpi, 2010, 126).

Maahanmuuttoikä vaikuttaa suomen kielen taidon kehittymiseen ja osalle teini-iässä tulleista lukiokoulutuksen vaatiman kielitaidon hankkiminen voi olla kovan työn takana tai mahdotonta. Vanhempien voi olla vaikea ymmärtää tätä ja tukea nuorelle sopivan koulutuspolun valinnassa. Moni ensimmäisen sukupolven nuorista tarvitsee tukea lukioon hakeutumisasiässä ja siellä opiskelussa.

Tuol Vuosaassa on sillei maahanmuuttajan tiätsä niinku valmistaa niinkun sä meet kympil ja sit niinku valmistaudut samalla lukioon. () Mulla ei oo mitään väliä et niinku meenkö mä Itikseen kympil tai Vuosaari tai Maunula. Kunhan pääsee johonkin kympil kun sinne ei pääse niin paljon. () Eka mun mutsi oli et joo et mee, johonkin kouluun. Sit kun mun veli sanoi et joo mee kympille niinku parantaa sun numeroi, sit mun mutsikin oli et joo okei mee vaan ei mitään.

Kuten yllä oleva esimerkki osoittaa, vanhempien sisarusten tiedot ja neuvot ovat perheissä usein tärkeässä asemassa. Vanhemmat kaipaavat tukea ja ohjausta tukeakseen ja ohjatakseen. Vanhempien odotuksiin nuorten koulumenestyksestä ja suomen kielen hallitsemisesta liittyy usein huoli tulevaisuudesta ja nuoren pärjäämisestä suomalaisessa yhteiskunnassa:

Se [isä] haluaa et mä opiskelen Suomessa. Se haluaa että mä osaan niin hyvin suomea, sitten mä voin, niin, voi olla vähän niinku tottua Suomessa. Niin se haluaa että mä osaan suomea et sit voi elää helposti Suomessa.

No mutsia joskus huolettaa et tiätsä Suomesta on vähän vaikee saada töitä. Kysytään nää paperit, taustajuttuja. Niiden takia sit jonkun on vaikee saada töitä. Se huolii, mut se sanoo et opiskele hyvin niin sä saat paikan.

Vaikka joissain tutkimuksissa on esitetty syrjinnän pelon lisäävän maahanmuuttajien koulutushalukkuutta, hypoteesille ei ole vahvaa empiiristä näyttöä (Teräs & Kilpi-Jakonen, 2013, 190). Koulussa hyvin suoriutumisen lisäksi nuorilla voi olla paineita auttaa taloudellisesti tai jopa elättää perhettään mahdollisimman nopeasti. Vanhempien

vahva tuki koulunkäynnille edesauttaa koulussa suoriutumista, mutta vanhempien epärealistiset odotukset yhdistettynä nuoren omiin mataliin odotuksiin omasta suoriutumisesta voivat myös heikentää opintomenestystä (Hao & Bonstead-Bruns, 1998).

Yhteenveto: Lukiokoulutusta ja pitkälle kouluttautumista arvostetaan maahanmuuttajaperheissä. Sekä vanhempien että nuorten käsitykset tarvittavasta kielitaidosta ja osaamisesta vaikkapa lukioasteella voivat olla maahanmuuttajaperheissä epärealistiset, eikä nuorten koulutuspolkuja osata perheissä välttämättä ohjata nuorelle sopivaan suuntaan.

6.2 Koulunkäynnin tuki

Maahanmuuttajavanhemmat ovat yleensä kiinnostuneita nuortensa koulunkäynnistä ja halukkaita tukemaan nuorta parhaansa mukaan (ks. esim. Säävälä, 2012). Suomessa oloaika vaikuttaa siihen, miten hyvin vanhemmat pystyvät auttamaan nuoria esimerkiksi kotitehtävissä (Teräs & Kilpi-Jakonen, 2013, 189). Vanhempien kykyyn tukea nuorten koulunkäyntiä vaikuttavat myös esimerkiksi vanhempien koulutustaso ja lähtökulttuurissa saatu koulutus ylipäättään. Vanhempien (muutosta tai muusta aiheutunut) stressi ja heikko integroituminen suomalaiseen yhteiskuntaan voivat puolestaan heikentää nuorten opiskelumotivaatiota (Kilpi-Jakonen, 2012).

Osa tähän tutkimukseen haastatelluista nuorista kertoi, että vanhemmat voivat olla avuksi osassa kouluaineita. Matematiikka kansainvälisenä kielenä on usein sellainen oppiaine, jossa koulutetut vanhemmat pystyvät nuoriaan auttamaan. Vanhempien kykyä auttaa arvostettiin ja siitä oltiin ylpeitä:

Sit kun faija, jos tulee esimerkiks matikas huono numero, se vaan sanoo ok tuu joskus himaan, niin viiden aikaan omaan huoneeseen niin puhutaan, tuo kaikki koelaput. Niin se kattoo mikä on mennyt huonosti ja selittää tätä asiaa paremmin. Sit se auttaa enemmän läksyissä matikas. () Vaikka mäkin osaan hyvin, mulla on kasi, mut se auttaa enemmän, se antaa enemmän tietoo kun se on kokeneempi.

Tämän tutkimuksen haastatteluissa tuli esille myös, että osa nuorista hoitaa koulunkäyntinsä hyvin itsenäisesti. Maahanmuuttajavanhempien voi olla vaikea arvioida sitä, kuinka hyvin nuori kotitehtävistään suoriutuu ja missä on vika, jos koulunkäynti ei suju. Osa nuorista korosti, että vanhemmat luottavat heidän kykyynsä hoitaa opiskelu itse:

Hän [äiti] aina sanoi mulle että sä oot iso ja mä uskon sulle, sä ite voit tehdä kaikki nää kotiläksyt, lukee kokeeseen. Seiskaluokalla mä käytin sitä ehkä hyväkseen ettei äiti tarkistanut. Mut kasilla mä aloin miettii et minä tarvitsen sen niinku, arvosanat, että ne olis hyvät. Mun tulevaisuus johtuu siitä. Ja sit mä aloin opiskella kunnolla. Kyllä äiti tarkistaa aina, se yritti jotenkin niinku et lue kokeeseen, joo joo.

Osa nuorista oli käytännössä itse vastuussa kodin ja koulun välisestä yhteydenpidosta. Eräs haastateltavista kertoi, että vanhemmat eivät käyneet vanhempainilloissa,

koska eivät ymmärtäneet suomea hyvin. Haastateltava koki voivansa kertoa vanhemmille tarpeelliset tiedot koulusta itse ja vanhemmat luottivat siihen:

No ei ne [käy vanhempainilloissa], koska sit mä joudun itsekin käymään niissä ja näin. Et siinä ei oo mitään järkee musta. Kyl mä itse kerron kaikki, et ne ei tavallaan varmaan vaikuttaiskaan mihinkään mitenkään. Tää on ollut silleen aika itsenäistä et mä oon itse tehnyt kaikki nää työt. () Kyl ne tietää et mä osaan hoitaa.

Joissain perheissä itsenäisyyteen ja vastuullisuuteen kannustaminen voi olla vanhempien kasvatuksellinen toive:

Joo, no mut mä kysyn niin paljon. Jos mä kysyn liikaa, sit se [isä] sanoo kato netistä. () Se haluaa että mä itse hankin tietoa.

Nuorille haastatteluissa esitetty kysymys siitä, mistä he löysivät apua koulunkäyntiin, jos vanhemmat eivät osanneet auttaa, vaikutti olevan itsestään selvä. Ellei omilta sisaruksilta voinut kysyä, kysyttiin tietenkin opettajalta:

No yleensä mä kysyn tunnilla opettajalta, et en kysy siinä välillä keneltäkään muulta jos en osaa sitä. Sanon opettajalle et miten tää lasku lasketaan ja sit se näyttää sen yleensä tuossa taululla.

Kotitehtäviin löytyi nuorten mukaan hyvin apua viimeistään koulusta. Hankalampia juttuja olivat laajemmat kysymykset, kuten mahdollisuudet peruskoulun jälkeen. Moni nuori mainitsi opinto-ohjaajan tärkeänä tukena:

Sit se [opon nimi] just oli kiva kun se auttoi noissa kesätyöhakemuksissa. Se on vielä auttanut nää lukiojutut, syksyllä. () Joo, ilman sitä [opoa] kukaan ei pärjää täällä.

No me puhutaan [äidin kanssa] melkein kaikesta. Mä puhun sille yleensä silleen koulusta. Ja sit, jos hän tietää hän neuvo, sit jos hän ei tiedä niin opo, opo auttaa.

Opinto-ohjaajan voidaan nähdä olevan nuorille mielekäs taho myös sen vuoksi, ettei opo ole erityisesti maahanmuuttajataustaisia oppilaita varten, vaan kaikille koulun nuorille suunnattu tuki ja apu (Teräs & Kilpi-Jakonen, 2013, 198). Kodin ja koulun yhteistyö sujui haastateltavien mukaan pitkälti sähköisesti Wilman kautta. Minna Säävälän (2012, 70) haastattelututkimuksessa maahanmuuttajavanhemmat itse toivoivat enemmän kasvotusten kohtaamista opettajien ja koulun muun henkilökunnan kanssa. Tämän tutkimuksen nuoret eivät kuitenkaan nostaneet tällaista tarvetta esiin, vaikka heiltä kysyttiin siitä erikseen. Osa nuorista mainitsi olevan pelkästään myönteistä, jos vanhempien ei tarvinnut käydä koululla. Tämän nähtiin kertovan siitä, että koulussa ei ollut ongelmia:

Ei liikaa silleen. Siis se Wilma, sen kautta. Mun äiti ei käy paljon täällä koulussa, paitsi jos on vanhempainilta ja hän tietää siitä. Silleen, vain Wilman kautta. Sit mä en oo mitenkään ongelmallinen, et koulu ei pyydä mun äitiä tänne.

Koulun itsenäinen hoitaminen antoi nuorille paljon valtaa sen suhteen, mitä he vanhemmilleen koulusta kertoivat. Osa nuorista vaikutti myös haluavan pitää koulu-maailman ”omana alueenaan”. Toisaalta eräs nuorista mainitsi, että vaikka kodin ja koulun välinen yhteydenpito ärsytti välillä, se sai käyttäytymään koulussa paremmin ja tsemppaamaan opiskelussa, mikä oli hyvä asia.

Yhteenveto: Maahanmuuttajanuorten koulunkäynnin takana on usein vanhempien vahva tuki ja kannustus. Tuki vanhemmilta on ensimmäisen muuttosukupolven kohdalla kuitenkin usein luonteeltaan kannustavaa eikä välttämättä auta nuoria ratkomaan käytännön asioita kotitehtävistä jatkokoulutusvalintoihin. Osa nuorista hoiti koulunkäyntiin ja koti-koulu-yhteistyöhön liittyvät asiat hyvin itsenäisesti, mikä antoi nuorelle itselleen paljon päätäntävaltaa siitä, mitä hän halusi tai muisti koulusta vanhemmilleen kertoa. Koulunkäynnin apuna korostuivat opettajien ja opinto-ohjaajien roolit.

6.3 Ongelmat koulussa

Vaikeuksista koulussa kysyttäessä kukaan tässä tutkimuksessa haastatelluista nuorista ei nostanut esille suoraan koulunkäyntiin liittyviä asioita, kuten oppimisvaikeuksia, kieliongelmia tai vaikkapa avuntarvetta kotitehtävissä. Osa haastateltavista kyllä mainitsi, että numerot jossain tietyssä oppiaineessa olivat olleet huonoja. Hankalaksi koettiin erityisesti usean vieraan kielen samanaikainen opiskelu vieraalla kielellä (suomi-ruotsi, suomi-englanti). Suomen kielen taidon ja opiskelun välisestä yhteydestä erikseen kysyttäessä haastateltavat puhuivat kuitenkin paljon siitä, kuinka paljon kielitaito itse asiassa oli kehittynyt Suomeen muuton jälkeen. Opiskelu oli tullut kaikille helpommaksi, vaikka osa mainitsikin asiasisältöjen omaksumisen suomen kielellä olevan raskasta.

Ongelmista koulussa puhuttaessa moni haastatelluista nuorista nosti esille kurin puutteen. Uudenlainen vastuunjako koulun ja kodin välillä sekä erilaiset kurituskäytännöt aiheuttivat hämmennystä nuorissa, joista yhtä lukuun ottamatta kaikki olivat aloittaneet koulutiensä lähtömaassa. Yksi haastateltavista kuvasi tuntemuksiaan näin:

No, siis Suomessa niinku kun tää koulutus silleen okei ihan jees. Mut sit niinku nää oppilaat kaikki riehuu tiedätsä. Mun maassa niin niinku esimerkiks jos mä tuun myöhässä niin ne, mikä se oli, jotain sellanen keppi niin ne lyö meidän käsiin et niinku ens kerral me ei myöhästyä. Se oli mun mielestä paljon parempi kun täällä kato nyten kukaan ei pelkää mitään, jokainen tulee myöhässä. Esimerkiks mä oon yks niistä. Mulla on niin monta poissaoloa.

Suomalaisen koulun lähtömaasta poikkeavat kasvatusvastuu ja -tavat ovat Säävälän (2012, 65) mukaan aiheuttaneet hämmennystä myös monissa maahanmuuttajavanhemmissa. Kodin ja koulun yhteistyötä selvittäneessä tutkimuksessaan Säävälä havaitsi, että esimerkiksi Lähi-idästä tuleville vanhemmille kodin kasvatusvastuu vaikutti luonteelta, kun taas venäläisvanhemmat voivat odottaa koululta selkeästi suurem-

paa roolia. Kriitikistä huolimatta nuoret myös arvostivat suomalaista koulukulttuuria, jossa oppilasta kuunneltiin enemmän ja jossa opettajat olivat ”ymmärtäväisempiä”:

Haastateltava: Sit tääl kouluissa kaikki opettajat on silleen kilttei, silleen hyvällä tuulella, emmä tiedä. Ei niin tiukkoi kuin [lähtömaassa].

Haastattelija: Joo. Onks se hyvä asia niin?

Haastateltava: Joskus se on hyvä, joskus ei. Koska jos on liian silleen kiltti opettaja, sit oppilas voi olla, en mä tiedä, epäkunnioittaa. Sit toisaalta [lähtömaassa] on liian tiukkaa, et kukaan oppilaista ei tykkää koulusta paljon. Kyl ne käy silleen, kyl ne tykkää opetuksesta vähän varmaan, mut ei opettajista. Ainakin mun kokemuksen mukaan, mä en tykännyt paljon.

Koulussa viihtyminen vaikutti nuorten puheissa olevan korkealla. Yksi nuorten kouluviihtyvyyteen ja mahdollisesti opiskeluunkin vaikuttanut tekijä oli koulukiusaaminen. Monia haastatelluista nuorista oli kiusattu ulkomaalaistaustan ja erityisesti huonon suomen kielen takia.

Koska en osannut suomen kieltä, ne [luokkakaverit] kiusasivat. () ”Et sä osaa sanoa yhtään mitään”.

Kiusantekijöinä oli ollut niin kantaväestön lapsia ja nuoria kuin muita maahan muuttaneita nuoria. Uuteen kouluun meneminen vähäisellä tai olemattomalla kieli- taidolla oli myös seikka, jonka moni nuorista mainitsi ymmärrettävästi jännittäneen uutta koulua aloittaessa:

Mul oli kyl heti kavereita. Venäjänkielisii ja virolaisii jotka puhu venäjää. Mulla ei kieli ainakaan ollut ongelma, tai mä en pelännyt. Aluks mä kyl pelkäsin et mitä se tulee oleen kun mä muutan Suomeen, miten mä opin suomee et millastakohan se on. Varmaan se et mua ei pilkattais, et mä sanon jotain väärin ja sit mulle nauretaan. Koska siinä iässä kaikki on silleen, 11-vuotiaat silleen haahaahaa, sä sanoit väärin.

Pilkaamiseen liittyi poikien tapauksessa toisinaan myös fyysistä tappelemista. Tähän tutkimukseen osallistuneista kahdeksasta pojasta kolme kertoi tapelleensa koulussa ainakin kerran:

Viime vuonna mä tappelin kerran ja sit mun isälle soitettiin ja sit mun isä kertoi äidille. Äiti oli silleen et miks sä tappelit ja näin. () Ei siin mitään kauheesti sattunut, pari nyrkkii tuli.

Yhdellä haastateltavista kiusaaminen ja tappelut olivat olleet toistuvia ensimmäisinä vuosina muuton jälkeen toistuvia:

No [koulussa] kiusattiin aika paljon. Mä en oo tottunut siihen. Jos mulle sanotaan jotain mä vastaan. Mä en osannut kieltä niin mä tappelin ja opettaja aina sanoi et ei saa tapella. Mua ei kiinnostanut koska jos ne sanoi jotain mun äidistä tai mun taustasta, ryssä tai jotain, en mä rupee kuuntelemaan tollasta, mä lyön niinku heti. () Aina välitunnilla.

Mitä sä teet täällä ryssä, mee takas Venäjälle. Ensin kun mä en osannut suomen kieltä mä luulin et ryssä on jotain niinku venäläinen. Mä olin vaan että joo joo moi. Mut sit siinä oli jotain venäläisiä poikia [jotka sanoivat] tajuut sä mitä noi puhuu sulle. Sit kun ne käänsi mulle, sen jälkeen mulla alkoi tappelut.

Huono kielitaito vaikuttaa osaltaan siihen, että itsensä sanallisesta puolustamisesta tulee hankalaa. Tappeluihin oli puututtu tämän tutkimuksen haastateltavien tapauksissa sekä koulussa että kotona. Keskustelut vanhempien ja opettajan kanssa olivat auttaneet nopeasti ainakin tämän nuoren miehen tapauksessa:

Haastateltava: Mä olin täs koulus, kun mä tappelin kasiluokalla. Mulla tuli tästä reunasta verta, tästä yläpäästä. Niin just opettajat soitti iskälle ja näin. Juteltiin opettajan kans ja se sanoi että ei toi oo hyvä asia.

Haastattelija: Saitko sä jonkun rangaistuksen siitä?

Haastateltava: Joo arestia. Et pysy vaan himassa, älä mee mihinkään. Jos mä meen niinku ulos, sit mä meen tappelee sen tyyppin kaa. Siitä lähtien mä muutin mieleni, että oon niin kypsä, että tappelut ei oo hyvä asia. () Just niinku mutsi, äiti ja isä sanoo, et jos sä seuraat enemmän tyhmiä, vaikka sä et tee mitään, sut luullaan et sä teet. Siinä tulee ongelmia.

Käsiryysyt nähtiin haastatteluissa osana koulun arkea ja tappeluita tunnuttiin vähättelevän. Eri etnisiä ryhmiä ei alleviivattu haastatteluissa juurikaan, mutta osalla haastateltavista ”omat porukat” (joita myös tarvittaessa puolustetaan) olivat samasta lähtömaasta tulleita tai samaa kieltä äidinkielenään puhuvat nuoret. Nuorten kaveripiirin taustoista ei tässä tutkimuksessa kysytty erikseen. Koulumaailmassa vallitsevat - ei pelkästään etniseen taustaan perustuvat - hierarkiat ja ryhmäjaot olivat haastatteluissa kuitenkin väistämättä läsnä. Etniseen taustaan liittyvä kiusaaminen ja ulkopuolelle jättäminen voivat myös muodostaa noidankehän, jossa vähemmistö vetäytyy yhä etäämmälle kansallisesta ryhmästä, koska siihen kiinnittyminen koetaan vaikeaksi (Mähönen & Jasinskaja-Lahti, 2013, 256).

Yhteenveto: Nuorten ongelmat koulussa liittyivät monella tapaa maahanmuutto-taustaan: huonoon kielitaitoon, uuden koulukulttuurin ja koti-koulu-yhteistyömallin opetteluun tai taustan vuoksi kiusaamiseen. Pojilla tappelut koulussa, vaikkakin usein yksittäiset, olivat yleisiä ja niiden esitettiin olevan osa koulun arkea. Kouluun liittyvät ongelmat liittyivät voittopuolisesti ensimmäisiin vuosiin muuton jälkeen ja nuoret kokivat kouluun liittyvien vaikeuksien helpottaneen viime vuosien aikana. Koulussa viihdyttiin yleisesti hyvin.

7. NUORTEN VAPAA-AIKA

Nuorten vapaa-aika on koulun ulkopuolista aikaa harrastuksille, kavereille, perheelle ja muulle tekemiselle. Tässä tutkimuksessa sivuttiin nuorten ajankäyttöä ja tekemisiä vapaa-ajalla kouluympäristön ja perhe-elämän rinnalla. Seurustelu ja perheen perustaminen liittyivät osalla nuorista tulevaisuuden toiveisiin, kun taas kaksi haastateltavista (16- ja 18-vuotiaat) seurusteli haastatteluhetkellä tiiviisti ja suunnitteli yhteen muuttamista poika-/tyttöystävän kanssa. Nuorten vapaa-aika ja seurustelu muodostavat kentän, johon liittyy aikuisten näkökulmasta usein huolta ja kontrollin tarvetta (ks. esim. Harinen, Honkasalo, Souto & Suurpää, 2009, 11).

7.1 Kaverit

Nuorten vertaissuhteilla on merkittävä vaikutus nuorten koulussa pärjäämiseen ja viihtymiseen. Kaverisuhteiden merkitys nuorten kotoutumiselle ja hyvinvoinnille ylipäätään on keskeinen (Kwak, 2003). Joidenkin tutkimusten mukaan vertaisten tuki on tärkeämpi tekijä esimerkiksi kouluun sopeutumisessa ja hyvän koulumenestyksen takaajana kuin vanhempien tuki (Dennis ym., 2005). Nuorten koulusuoriutuminen paranee, jos luokassa on heitä paremmin suoriutuvia ja eteenpäin pyrkiviä oppilaita (Heckmann, 2008). Nuoruusiässä ikätovereiden merkitys kasvaa ja nuori alkaa itse näistyä. Vertaisten tuki arjessa näkyi myös tämän tutkimuksen haastatteluissa:

Se riippuu asioista. Mutta kyllä mä enemmän [puhun asioista] kavereitten kanssa. Niin kun luotan enemmän kavereihin kuin vanhempiin.() Kaverit ymmärtävät helpommin. Vanhemmat on vaan että niin joo, ei ne kiinnostu silleen.

Nuoret vertasivat itseään ja perheen käytäntöjä toisiinsa. Vertailukohteet olivat teini-ikäisille tyyppisiä:

Kaikki on hyvin, niinku se on kaikki hyvin, mut tiedätkö sä miten sanottais, kun mun frendit, tätsä niitten vanhemmat ei sano tuu tähän aikaan himaan. Mäkin haluaisin olla saman kuin ne. Mulla on kaikki hyvin paitsi tää asia.

Osa haastateltavista puhui myös kulttuurisista eroista kavereidensa ja oman perheen välillä. Kantasuomalaisen kaveripiirin nähtiin lisäävän tasapainottelua kodin, koulun ja vapaa-ajan välillä:

Mä olen aika paljon suomalaisissa piireissä. Sen takii sitä onkin just vaikeinta koska mä tavallaan olen tosi paljon, koska suurimmaks osaks aika menee koulussa tai niinku, tai okei no puolet ajasta sanotaanko. Niin sit tulee just tämmönen et puolet sieltä tai mä näen sitä ja sit mun pitäis tehdä noin.

Osa nuorista ei kokenut oman maahanmuuttajataustan vaikuttavan vertaissuhteisiin tai olevan mitenkään tärkeässä roolissa uusia sosiaalisia suhteita muodostettaessa, mutta etenkin myöhemmällä iällä muuttaneilla saattoi olla kaveripiiri, jossa oli nuoria vain samasta etnisestä ryhmästä. Ajan viettäminen samasta kulttuuripiiristä tulleiden kanssa voi vähentää ristiriitoja kotona, kun säännöt nuorille ovat samankaltaisemmat. Toisaalta myös samasta maasta muuttaneiden perheiden välillä voi olla isoja kasvatuksellisia eroja.

Kuten aikaisemmissa tutkimuksissa myös tässä tutkimuksessa juhliminen ja alkoholin käyttö olivat asioita, joista nuoret puhuivat, joita osa heistä pyrki välttämään, ja joiden he näkivät edustavan suomalaista nuorisokulttuuria (ks. esim. Kautto, 2009, 67). Suomalaisnuoriin liitetyt stereotyyppiset mielikuvat voidaan nähdä myös osana oman identiteetin rakentamista (Haikkola, 2012). Myös vanhemmat saattavat toivoa nuortensa välttelevän suomalaisnuorten seuraa, jos he kokevat ”suomalaislasten tavat”, kuten alkoholin käytön ja tyttöjen ja poikien rennon yhdessäolon tai seurustelun uhkaavana (Tiilikainen, 2003, 172).

Osa haastateltavista nosti esille suomalaisten nuorten erilaisuuden oman lähtökulttuurin nuoriin verrattuna. Eräs haastateltavista näki toisen sukupolven edustavan jo siinä määrin ”suomalaista kulttuuria”, että nuoret vaikuttivat erilaisilta, vaikka vanhempien tausta oli samassa lähtömaassa:

Niinku jos sä meet esimerkiks [lähtömaahan] ja vertaat niihin ketkä on syntyneet täällä, ne on syntynyt niinku Suomes, ne on ihan tosi ihmeellisiä. Et niillä on enemmän suomalaisii kulttuuria, ne on syntynyt täällä, ne on käynyt tarhalaisina täällä.() Tavallaan voi sanoa et ne on molemmat hyviä kulttuureita, tässä sä saat hyvä juttu ja Suomessa sä saat hyvä juttu.

Edellisen esimerkin tavoin moni nuori näki maahanmuuton olleen myönteinen asia siinä mielessä, että kahden eri kulttuurin näkeminen oli kasvattavaa ja mahdollisti kulttuurien hyvien puolien yhdistämisen osana omaa elämäntapaa. Yksi haastateltavista puolestaan koki suomalaisten ajattelevan niin eri tavalla, että sama aaltopituus oli helpommin löydettävissä muiden samasta lähtökulttuurista tulleiden nuorten kanssa:

Haastateltava: Mulla on tuttuja suomalaisia joiden kanssa mä voin jotain puhua, mutta, käydä ulkona. En mä muista millon mä olin viimeks suomalaisen kanssa. () Täällä [Suomessa] mulla on vaan [samasta lähtömaasta olevat] kaverit.

Haastattelija: Mistä sä luulet että se johtuu?

Haastateltava: Samanlaiset näkökulmat.

Yksi nuorista toi esille, että valittuaan yläasteen, jota ei käynyt muita samasta lähtömaasta tulleita nuoria, häntä oli varoiteltu kiusaamisesta.

Ja mä olin kutosluokkalainen täällä [koulun nimi]. Varmaan melkein kaikki tuntee jo. Kaikki on aika hyvin. Mulle sanottiin aiemmin että tässä koulussa ei oo [oman etnisen ryhmän edustajia], sitten sua kiusataan, mutta se oli valhetta.

Oman etnisen ryhmän tuki nuorelle voi korostua etenkin ensimmäisinä vuosina muuton jälkeen. Usein nuorten kaveripiiri kuitenkin ”suomalaistuu” vuosien kuluessa ja omaan maahanmuuttajaryhmään kuuluvien osuus ystäväverkostossa vähenee (Liebkind, 2004, 185). Sekä Yhdysvalloista että Euroopasta löytyy kuitenkin tutkimusnäyttöä sille, että nuoret suosivat ystävyysuhteita solmiessaan oman etnisen ryhmänsä nuoria. Yhtenä syynä tälle on esitetty, että nuoret hakevat ystävästä ylipäättään samankaltaisuutta itsensä kanssa, ja etnisyys voi toimia yhtenä samankaltaisuuden perustana. Etenkin pidemmällä tähtäimellä nuorten ystäväyhtymistä yli etnisten rajojen pidetään yleisesti toivottavana. Monikulttuurisen ystäväpiirin on osoitettu muun muassa vähentävän ennakkoluuloisuutta ja konflikteja ja edistävän nuorten kotoutumista (Spiel & Strohmeier, 2012, 377-379).

Harva tämän tutkimuksen haastateltavista nosti kavereista puhuttaessa esille lähtömaahan jääneet kaverit. Muuttoikä vaikutti tähänkin seikkaan ja etenkin varhain alakouluiässä muuttaneilla nuorilla ei ollut omien sanojensa mukaan lähtömaassa kaveriverkostoja. Osalla nuorista kuitenkin oli lähtömaassa ystäviä, joihin pidettiin yhteyttä. Toisaalta etenkin niillä, jotka eivät pääse käymään lähtömaassaan, yhteydenpito saattoi vuosien kuluessa jäädä ainakin väliaikaisesti:

On se, on se [muutto] ollut aika hyvä [perheelle] mut mulle se ei ollut. Mä halusin kyl niin kun mun frendien luo ku tietsä, niin joo. () Mä pidin vielä viime vuonna [yhteyttä] mut en mä jaksanut enempää.

Yhteenveto: Vertaissuhteiden merkitys kasvaa nuoruusiässä ja kavereiden tuki voi vaikuttaa merkittäväällä tavalla nuoren hyvinvointiin ja sopeutumiseen. Osa nuorista tukeutui erityisesti oman etnisen ryhmänsä nuoriin, kun taas osa ei nähnyt ystäväpiirin taustoilla olevan merkitystä. Suomalainen kaveripiiri voi lisätä neuvottelutarpeita ja ristiriitoja kotona. Harva tämän tutkimuksen nuorista piti yhteyttä kavereihin lähtömaassa.

7.2 Harrastukset

Nuoruusiässä ystävyysuhteiden ylläpitäminen ja ryhmään kuuluminen ovat tärkeitä asioita myös vapaa-ajalla (Harinen ym., 2009, 10). Kaikilla haastatelluista nuorista oli tai oli ollut jokin harrastus. Osalla nuorista, erityisesti nuorimmilla haastateltavista, perhe oli keskeisessä osassa vapaa-ajalla:

Siis äiti ja isä tulee noin viidelt kuudelt, sit me tehään jotain yhdessä, esim katotaan telkkaria, syödään, pelataan jotain peliä, ja sitten me mennään nukkumaan. Et mul riittää niidenkin kans aika paljon tekemistä. Viikonloppusin mehän käydään lenkeillä ja kaikkea koirien kanssa ja. Sitten käydään jossain museossa ja jossain. Että en mä oikeen paljon haluis et mitään muuttuis.

Maahanmuuttajanuorilla on aiemmissa tutkimuksissa osoitettu olevan paljon harrastuksia siinä missä kantaväestön nuorillakin (ks. esim. Harinen, 2005, 33). Liikunta-

harrastukset ovat nuorten parissa suosituimpia, niin myös maahanmuuttajanuorten tapauksessa (Stenvall, 2009, 93). Liikuntaharrastukset ovat hyvin yleisiä etenkin pojilla, mutta myös vieraskielisistä tytöistä suurimmalla osalla vaikuttaisi aiempien tutkimusten mukaan olevan liikuntaharrastus tai -harrastuksia. Osa tässä tutkimuksessa haastatelluista nuorista urheili useita kertoja viikossa. Osa nuorista näki urheilullisen ja säännöllisen harrastuksen suojelevan toisenlaiselta vapaa-ajankäytöltä:

Urheilu, koska mul on seitsemän kertaa viikossa urheilu ja mä oon harrastanut jotain kakstoist vuotta urheilua. Se on tärkeä asia koska niinku urheilu auttaa. Mulla ei oo niin paljoo aikaa et mä voisinn mennä ulos niinku juomaan kaverin kanssa ja polttamaan. Mä oon aina treeneis ja punttikses. Sitten tota, pitää aina soittaa niinku missä oot ja kaikkee, ei mitään muuta.

Toisaalta ohjattu urheiluharrastaminen alkoi olla yläkouluiässä usein jo niin tiivistä, että se vei - ainakin vanhempien mielestä - liikaa aikaa nuoren muilta velvollisuuksilta, erityisesti koulunkäynniltä:

Oon mä pelannut [jalkapalloa], mut en mä enää harrasta. Ei oo hirveenä aikaa, mä käyn vaan välillä treenaa kavereiden kanssa itse. En mä pysty treenaa joukkueen kanssa, täitsä kun viikossa on joku viis kertaa, niin ei pysty, ei ehdi tehdä kaikkee.

Erityisesti tyttöjen kohdalla vanhemmat voivat odottaa nuorten apua kotitöissä ja nuoremmista sisaruksista huolehtimisessa (Tiilikainen, 2003). Tuolloin vapaa-ajasta suuri osa kuluu perheen kanssa tai kavereita nähdään ja harrastetaan silloin kun itselle parhaiten sopii. Toisaalta eräs aasialaistaustainen nuori nosti esille, että hänen vapaa-aikansa määrä oli kasvanut huomattavasti Suomeen muuton jälkeen ja että nyt nimenomaan oli aikaa harrastaa.

Harrastusten myötä nuoret voivat laajentaa sosiaalisia verkostojaan ja saavuttaa uusia resursseja suomalaisessa yhteiskunnassa (Kim, 2009, 170). Ensimmäisinä kuu-kausina ja vuosina muuton jälkeen harrastukset voivat edesauttaa suomen kielen (ja kulttuurin) oppimista.

No siis ensin kun mä tulin suomen kieli oli aika vaikea mut sitten kun mä menin pelaa fudista, harrastaa fudista täälläkin. Sitten mä tutustuin frendiin, jotain olik sit kaks kolme kuukautta mä opin suomee. Sit mä opin pikkuhiljaa koko ajan parempi.

Harrastusten kautta voi olla luontevaa tutustua suomalaisiin. Maahanmuuttajanuorten harrastamisen osalta on kuitenkin muistettava, että erilaisuus ja heikko kielitaito voivat olla myös esteitä harrastamiselle (Stenvall, 2009, 96). Lisäksi osa harrastuksista voi olla pienituloisille perheille liian kalliita.

Yhteenveto: Kaverit ja harrastukset olivat keskeinen osa nuorten vapaa-aikaa, vaikka osa viettikin suuren osan vapaa-ajastaan kotona. Harrastusten nähtiin ”suojaavan” päihteiden käytöltä. Toisaalta osa oli joutunut lopettamaan harrastuksen liikaa aikaa vievänä. Nuorten mukaan osa vanhemmista toivoi harrastusten vievän vain vähän nuorten vapaa-ajasta, jotta nuoret pystyivät keskittymään riittävästi koulunkäyntiin

tai vanhempien auttamiseen kotona. Harrastukset voivat muodostaa nuorelle tärkeän sosiaalisen ympäristön ja joissain tapauksissa myös edesauttaa kotoutumista, mitä nuorten vanhemmat eivät välttämättä tule ajatelleeksi.

7.3 Seurustelu

Ihastuminen ja seurustelu olivat nuorten puheissa selkeimmin teemoja, joista ei haluttu puhua vanhempien kanssa. Kumppanin valintaan liittyi muutaman nuoren kohdalla myös huolta siitä, kuinka paljon vanhemmat haluavat vaikuttaa valintaan ja kuinka paljon heitä tulisi kuunnella tulevaisuudessa, kun seurustelu tai naimisiin meneminen ovat ajankohtaisia asioita. Vanhempien kulttuuritaustoista riippuen perheen perustamiseen liittyy hyvin erilaisia ajatuksia ja oletuksia. Esimerkiksi tyttöjen ja poikien vapaa keskinäinen seurustelu voi näyttäytyä Suomeen muuttaneille vanhemmille omituisena tapana, vaikka kyse olisi ”vain” kaverisuhteista:

Tykkäämiset, jos tykkää vaikka jostain pojasta tai jotain koska [lähtömaassa] ei oikein seurusteleminen tai tämmöistä ei tuu kuulonkaan. Enkä mä haluu vielä, mutta sitten jos mä en voi kertoa esim mun äidille, hei äiti mä tykkään yhest pojasta ihan sikana hän on tosi ihana ja, en voi mennä näin, en. () Niin sit mä haluaisin puhuu et niinku, et te voitte luottaa muhun jos mulla on täällä poikakavereita, ihan kavereita, se ei tarkoita mitään. Että mä en, kun täällä niinkun on seksuaalista toimintaa ennen naimisiin menoa niin se on ehdottomasti kielletty [lähtömaassa], niin haluaisin niinku sanoa heille et muhun voi luottaa ja mä en oo tekemässä mitään tommosta.

Seurusteluun liittyvä vapaus herätti paljon ajatuksia muutamassa haastateltavassa. Yksi haastateltavista haaveili romanttisesta rakkaudesta samaan aikaan kun tiedosti, että vanhemmilla saattaa olla erilaiset odotukset hänen tulevaisuutensa suhteen. Asiasta oli vaikea puhua vanhempien kanssa eikä nuorella välttämättä ollut tietoa siitä, miten vanhemmat suhtautuisivat heille vieraasta kulttuuripiiristä tulevaan kumppaniin:

Toi on yks mun suurimmista huolenaiheista, koska jos rakastuu johonkin vaikka jos se on suomalainen tai jonkun muun maalainen (), ei mun vanhemmat anna luvan. Ja kuitenkin, ja kuitenkin siitä niinku hyvästä et ne on kasvattanut mua tosi hyvin ja antanut paljon vapauksii. () Se asia on mulle tärkeä ja sit just mua pelottaa kun mä, mulla ei oo vapautta siihen. Et se on mun mielestä tosi tyhmää ja niin, mä vaan haluun et mua ei pakoteta mihinkään, todennäköisesti ei, mut mistä tietää?

Moni nuori piti tärkeänä sitä, ettei loukkaisi vanhempiaan, ja ristiriitoja pyrittiin välttämään. Eräs haastateltavista salasi tapailukuviot vanhemmiltaan tietäen vanhempiensa kannan asiaan. Suomalaisnuoria saatettiin pitää kotona lähtökohtaisesti epäilyttävinä ja lasten toivottiin valitsevan tuleva puoliso samasta kulttuuripiiristä:

Siis okei mä niin kun tapailen tiätsä niinku silleen salaa. Jos mä seurustelenkin niin mä pidän salassa koska mä en haluu, jos niin kun mun mutsi tai faija tietää tiätsä, sit voi käydä jotain. Ne joo niinku ne huutaa koko ajan kun tää on vähän erilainen juttu. Ne pelkkää et niinku, ne muijat tiätsä menee huijaa jotain poliisille jotain et joo tää tiätsä tälleen. Kuukausi sitten pari mun frendii kävi sama. Joku muija oli sanonut et joo nää on raiskannut vaik ne ei ollut oikeesti tehny niin.

Osa nuorista piti itsekkin tärkeänä, että se ihminen, jonka kanssa perhe tulevaisuudessa perustetaan, tulee samasta kulttuuritaustasta. Kulttuuritausta läpileikkasi tässä kohtaa usein samaa uskonnollista taustaa. Mielipiteisiin saattoi liittyä stereotyyppisiä näkemyksiä suomalaisnuorten käyttäytymisestä parisuhteessa ja kumppanina:

Kyl mäkin niinku meen [samasta etnisestä ryhmästä olevan kanssa avioon], mä oon ihan varma. Mä ite haluan koska suomalaiset, mä niinku mitenkään haluu sanoo, et älä väärin käsitä, vaan kun oikeesti, niinku sä itekin tiedät, ne ei osaa olla yhden miehen kaa niin kun ikuisesti. Joo mut mun maalaisii niinku tyttöi, ne on jos ne menee naimisiin niin aika harvoin niinku tiätsä eroo. Et jos niil tulee jotain iso iso ongelma sit ne, en mä tiedä jos ne eroo tai ei, tai jos niitten perheittenkin tulee välillä ero tai tälleen sit ne eroo, mut yleensä ei kukaan eroo.

Perheen kunnia, avioerot, seksuaalivähemmistöt ja esiaviollinen seksi (etenkin naisen osalta) ovat esimerkkejä asioista, joihin suhtaudutaan eri maissa ja eri kulttuuri-
piireissä hyvin eri tavoin. Toisaalta asenteet ja odotukset muuttuvat saman kulttuuri-
piirin sisällä uusien sukupolvien myötä ja yksilöiden väliset erot asenteissa ja arvoissa
ovat suuria. Vaikka osa haastateltavista pohtikin vanhempien roolia tulevan kumppanin
valinnassa, nuoret korostivat seurustelun olevan henkilökohtaista aluetta. Omista
ihmissuhteista huolehtiminen voidaan nähdä myös osana itsenäistymistä:

Kun joskus tulee riita tyttöystävän kanssa, äiti aina kysyy et mitä tapahtui. Mä voin kertoa, mut mä en ite halua koska se on mun ongelmat. En mä halua et se miettii sitä, hänellä on omat ongelmat.

Yhteenveto: Seurustelu, seksi ja perheen perustaminen ovat aiheita, joissa nuorten ja vanhempien näkemykset voivat joutua vastatusten. Nuoret pyrkivät noudattamaan vanhempiensa ohjeita ja säilyttämään molemminpuolisen luottamuksen vanhempiinsa, mutta pitivät toisaalta paljon asioita omana tietonaan tai pyrkivät salaamaan vanhemmiltaan. Nuoret pitivät seurustelua yksityisenä asiana, vaikka osa tiedostikin lähtömaan tapoihin kuuluvan vanhempien vaikuttamisen kumppanin valinnan taustalla. Osalle tulevan kumppanin etninen, kulttuurinen tai uskonnollinen tausta oli tärkeä, mutta suurin osa ei kokenut sillä olevan merkitystä. Moni haastatelluista nuorista ei ollut joutunut ratkaisemaan mahdollisia kulttuurisia törmäyksiä omassa parisuhteessaan, koska suurin osa ei ollut omien sanojensa mukaan koskaan seurustellut.

8. LOPUKSI

Nuoren kotoutumiseen vaikuttavat lukuisat asiat. Nuoren persoonallisuus, kaveripiiri, perhetausta, maahanmuuton syyt, muuttoon valmistautuminen ja maahanmuuttajiin suhtautuminen vastaanottajamaassa ovat esimerkkejä tekijöitä, jotka vaikuttavat kotoutumisprosessiin. Sukupolvien väliset suhteet erilaisine resurssineen, arvostuksineen ja traditioineen vaikuttavat olennaisesti nuoren hyvinvointiin ja pärjäämiseen. Vaikka vertaissuhteet, sisarusuhteet ja esimerkiksi suhde isovanhempiin voivat olla nuoren elämässä yhtä lailla keskeisiä, suhde vanhempiin määrittää useimmiten nuoren arjen sujuvuutta.

Sukupolvisuhteiden tarkastelu analyttisesti maahanmuuttajaperheissä on haastavaa, koska nuoruusikään liittyvät siirtymät (kuten koulutusvalintojen tekeminen ja nuoren aikuistumiskehitys ylipäättään) ajoittuvat päällekkäin kotoutumisprosessin kanssa (Alitolppa-Niitamo, 2001; Fuligni & Pedersen, 2002). Tässä tutkimuksessa on pyritty tunnistamaan erityisesti niitä sukupolvisuhteisiin liittyviä piirteitä, joilla on merkitystä nuoren kotoutumiselle perheen muutettua Suomeen. Ikävaiheella ja nuoren kehitystasolla on kuitenkin väistämättä osansa nuoren kokemusten muodostumisessa. Joissain tapauksissa maahanmuuttotaustaan liittyvät seikat ovat nuoren sukupolvisuhteisiin liittyvien kokemusten keskiössä, osassa kokemuksista vain sivujuonteena. Lisäksi perhesuhteisiin liittyy maahanmuuttajaperheissäkin luonnollisesti paljon kiintymystä, tukea ja ristiriitoja, jotka eivät liity millään tavalla uuteen ympäristöön muuttamiseen.

8.1 Tulokset

Seuraavaan on koottu lyhyesti aiemmissa yhteenveto-kappaleissa esitetyt tulokset.

Perhe, kotoutuminen ja sukupolvien väliset suhteet

Muutto nähdään tutkimuksissa usein perhesuhteita haastavana vaiheena, jossa perheen resurssit pienenevät samaan aikaan kun uusi elämäntilanne on epävarma ja stressaava. Tämän tutkimuksen haastateltavista lähes jokainen korosti muuton tuoneen ennen kaikkea myönteisiä muutoksia perheeseen. Vanhemmilla nähtiin olevan muuton seurauksena *vähemmän* huolia ja enemmän aikaa perheelle. Tämän koettiin vaikuttaneen hyvällä tavalla sukupolvisuhteisiin. Toisaalta osa nuorista nosti esille vanhempien turhautumisen ja esimerkiksi vaikeudet työllistyä. Vanhempien sinnikkyyttä ja selviytymiskykyä myös ihailtiin.

Vanhempien muuttoon liittyvien huolien nähtiin liittyvän ennen kaikkea lähtömaahan jääneisiin sukulaisiin ja ystäviin. Moni nuorista ei nähnyt muuton jälkeisen ajan olleen vanhemmille erityisen kuormittavaa. Osa nuorista tosin sanoi ymmärtäneensä muuton vanhemmille tuomien muutosten laajuuden vasta myöhemmin. Kyky

asettua vanhempien asemaan vaihtelikin haastateltavien keskuudessa huomattavasti iästä ja kehitystasosta riippuen. Vanhemmat voivat myös pyrkiä suojaamaan lapsia omilta huoliltaan etenkin lasten ollessa pieniä.

Nuoret kokivat perheen lasten paremman tulevaisuuden olleen ensisijainen syy muuttoon riippumatta siitä, millainen tausta perheellä oli. Uusien mahdollisuuksien avautuminen voi innostaa ja kannustaa nuorta, mutta sillä voi olla myös nuoren kannalta epämiellyttäviä seurauksia. Nuori voi kokea, että häneltä odotetaan muuttoon liitettyjen toiveiden lunastamista, mikä voi tuntua painostavalta. Nuoren kotoutumisen kannalta on hyvä, jos vanhempien nuorille asettamat odotukset ja toiveet kohtavat nuoren ajatusmaailman kanssa. Liian korkeat odotukset ja koulutuksen ylikorostaminen voivat heikentää nuoren hyvinvointia, vaikka opiskelutulokset olisivat hyviä (Qin, 2008).

Nuoret kokivat, että heillä oli vanhempien vahva tuki. Perhettä pidettiin yhtenä yksikkönä, mikä on korostunut myös aiemmissa maahanmuuttajaperheistä tehdyissä tutkimuksissa (ks. esim. Peltola, 2009). Sukupolvien välistä yhteyttä korostettiin myös vertaamalla läheisiä perhesiteitä suomalaisten perhesuhteisiin, jotka nähtiin löyhinä. Nuoret korostivat läheisten perhesuhteiden olevan hyvinvointinsa tukipilari. Tiiviiden perhesuhteiden tai oman etnisen ryhmän sisällä tapahtuvan sosiaalisen kontrollin koettiin kuitenkin voivan olla myös nuoren arkea liikaa rajoittavia. Sukupolvisuhteiden nähtiin myös velvoittavan, mitä pidettiin hyvänä ja luonnollisena juttuna. Vanhemmista ja muusta perheestä huolehtiminen tulevaisuudessa toi osalle nuorista myös paineita pärjätä.

Osa nuorista koki, että vaikka heillä olikin vanhempien vahva emotionaalinen tuki, he eivät uskaltaneet puhua kaikista itseään askarruttavista asioista vanhemmille. Nuoret myös toivoivat vanhemmiltaan avoimempaa kommunikaatiota. Nuorten vaikeneminen hankalista asioista on osittain ristiriidassa perheen yhtenäisyyttä korostavan puheen kanssa. Toisaalta on itsestään selvää, että nuorella on myös ”omia ajatuksia”. Esimerkiksi Peltolan (2009) tutkimuksessa perheet korostivat selviävänsä erilaisiin arvoihin ja mielipiteisiin liittyvistä ristiriidoista niistä avoimesti keskustelemalla⁴. Tämän tutkimuksen nuoret vaikuttivat kuitenkin usein välttelevän ristiriitoja herättävistä aiheista puhumista kotona. Samaan aikaan nuoret korostivat luottamuksen rakentamisen merkitystä. Luottamuksen nähtiin parantavan sukupolvisuhteita ja antavan nuorille lisää liikkumavapautta.

Maahanmuuttoon tyypillisesti liittyviä perheen roolien muutoksia (ks. esim. Portes & Rumbaut, 2001, 53) oli tapahtunut nuorten perheissä. Perheisiin oli tullut vanhempien uusien puolisojen mukana uusia jäseniä tai perheen äidin ja isän roolit olivat ”sekoittuneet” muuton myötä. Käytännön asioiden ohjauksessa korostuivat vanhempien sisarusten ja koulun henkilökunnan roolit. Hieman yllättävää oli se, kuinka monen nuoren perheessä perherakenteiden muutokset olivat itse asiassa edeltäneet muuttoa ja olleet vähintäänkin osasyynä muuttoon.

Nuoret olivat usein saaneet enemmän vastuuta perheen asioiden hoitamisesta muuton jälkeen ja auttoivat vanhempiaan erityisesti suomen kieleen liittyen. Tätä ei koettu tämän tutkimuksen haastatteluissa erityisen kuormittavana. Kyvystä auttaa vanhempia oltiin myös ylpeitä. Nuoret tukivatkin vanhempiaan kotoutumisessa yhtä

4 Peltolan maahanmuuttajaperheiden sukupolvisuhteita käsitelleessä tutkimuksessa aineisto koostui perhehaastatteluista, mikä on voinut lisätä perheen yhtenäisyyden korostamista haastatteluissa.

lailta kuin vanhemmat nuoriaan. Nuorten kasvavan vastuun myönteisiä puolia ovat nostaneet esiin myös esimerkiksi Fuligni ja Telzer (2012, 192), joiden mukaan velvollisuudet ja vastuu voivat lisätä nuoren hyvinvointia ja halua pärjätä hyvin koulussa.

Suurin osa nuorista piti vanhempiensa ajatustapoja jossain määrin vanhanaikaisina. Tämä sukupolvisuhteisiin leimallisesti kuuluva piirre voi saada maahanmuuttajaperheissä lisäpontta uudesta kulttuuriympäristöstä. Nuoret arvostivat saamaansa kasvatusta ja pitivät sitä ”suomalaista kasvatusta” parempana. Vanhempien ihmisten kunnioittamista korostettiin. ”Suomalaiseen kasvatustapaan” liitettiin stereotyyppisiä näkemyksiä, joita osa nuorista myös pohti ääneen. Eräs haastateltavista esimerkiksi nosti esille, että vanhemmat kuvittelivat kaikkien suomalaisnuorten juovan ja polttavan. Nuoret näkivät vanhempiensa ajattelevan monesta suomalaisiin tapoihin liittyvästä seikasta jyrkemmin tai mustavalkoisemmin kuin he itse. Osa nuorista toi esille myös sen, että vanhempien katsantokannat olivat Suomeen muuton jälkeen ajan kuluessa muuttuneet.

Vanhempien integroitumisasteen voidaan nähdä vaikuttavan nuoren kotoutumiseen monella tavalla (ks. esim. Teräs & Kilpi-Jakonen, 2013). Vanhempien saadessa tietoa ja kokemuksia suomalaisesta yhteiskunnasta, he voivat tukea nuoria paremmin. Samalla monet suomalaisen arjen erikoisuudet voivat tulla ymmärrettävämmiksi. Tässä tutkimuksissa esimerkiksi yökyläily oli nuorten mainitsema seikka, jonka ulkopuolelle he kokivat jääneensä vanhempiensa pitäessä tapaa omituisena. Kaiken kaikkiaan vanhempien kasvatukseen liittyviä näkemyksiä haluttiin ymmärtää ja oman kulttuurin säilyttämistä pidettiin myös kunnia-asiana.

Koulu, kotoutuminen ja sukupolvien väliset suhteet

Vanhempien rooli nuoren koulunkäynnin tukena muuttuu muuton myötä. Suomalainen koulutusjärjestelmä, vieraat oppisisällöt ja erityisesti suomen kieli heikentävät maahanmuuttajavanhemman roolia nuoren koulutyön ohjaajana. Lisäksi kasvatusvastuu koulun ja kodin välillä on Suomessa eri tavoin jaettu verrattuna useimpien lähtömaihin. Maahanmuuttajavanhemmat saattavat toivoa kodin ja koulun yhteistyötä tiivistettävän (Säävälä, 2012, 70), mutta nuoret eivät kaivanneet lisää vuorovaikutusta kodin ja koulun välille. Yhteistyötä pidettiin yleisesti hyvänä juttuna, vaikkakin osa nuorista piti myönteisenä asiana myös sitä, että sai kontrolloida kodin ja koulun välisiä liikennettä itse tai pitää koulunkäynnin kokonaan omana alueenaan. Osa nuorista yhdisti tiiviin koti-koulu yhteistyön ongelmiin.

Vanhemmat arvostivat koulutusta ja kannustivat nuoria opiskelemaan, mikä motivoi nuoren koulunkäyntiä ja tavoitteiden asettelua. Nuoret suhtautuivat, tai ainakin pyrkivät suhtautumaan, opiskeluun ja kouluttautumiseen myönteisesti. Myös kyselytutkimusten mukaan maahanmuuttajataustaiset nuoret pitävät koulua mielekkäämpänä ja tärkeämpänä kuin suomalaistaustaiset oppilaat (Räsänen & Kivirauma, 2011, 54). Vanhempien nuorille asettamien tavoitteiden voidaan nähdä olevan joissain tapauksissa epärealistisia, tai ainakin niiden saavuttamiseen tarvittava työmäärä on kovempi kuin nuori itse tai vanhemmat olettavat. Tämä muodosti osalle nuorista ristiriidan: vanhemmat voivat odottaa lukiokoulutusta ja valmistumista arvostettuun ammattiin (usein lääkäri), mutta eivät voi auttaa nuorta koulutyössä tai hahmota esimerkiksi lukiokoulutuksessa vaadittavan kielitaidon tasoa. Tämän seurauksena nuo-

rista voi myös tuntua, että he ovat laiskoja tai alisuoriutuvat jatkuvasti, vaikka motivaatiota ja yritystä opiskella hyvin olisikin.

Kielitaito oli monen nuoren esille nostama koulunkäyntiin liittyvä ongelma. Moni nuorista koki kielitaidon myös jatkuvasti kohentuvan, mikä oli palkitsevaa ja helpotti opiskelua. Muina kouluun liittyvinä ongelmina mainittiin erityisesti kurin puute ja kiusaaminen, jonka osana pojilla oli ollut koulussa tappeluita. Tappelut esitettiin luonnollisena osana koulun arkea. Nuorten mukaan kyse oli enimmäkseen yksittäistapauksista ja kiusaamisen esitettiin olleen ongelma erityisesti ensimmäisinä vuosina muuton jälkeen. Nuoret viihtyivät haastattelun ajankohtana koulussa hyvin.

Vaikka kurin puutetta kritisoiitiin, nuoret myös arvostivat opettajiaan ja heidän ”ystävällistä suhtautumistaan” oppilaita kohtaan. Turkulaiskouluissa tehdyn kyselytutkimuksen mukaan maahanmuuttajataustaiset oppilaat kokevat opettajasuhteensa myönteisemmin kuin suomalaistaustaiset lapset ja nuoret (Räsänen & Kivirauma, 2011, 56). Suurin osa tämän tutkimuksen nuorista koki saavansa opiskeluunsa tarvittavan avun opettajiltaan, elleivät vanhemmat osanneet heitä auttaa. Myös opinto-ohjaajien ja vanhempien sisarusten rooli nuorten tukena korostui. Myönteiset kokemukset koulussa ja kotona saatavasta tuesta ovat yhteydessä nuoren koulussa viihtymiseen ja opiskelumotivaatioon (Liebkind, Jasinskaja-Lahti & Haaramo, 2001).

Vapaa-aika, kotoutuminen ja sukupolvien väliset suhteet

Vapaa-ajan ja vertaissuhteiden rooli korostuu nuoruusiässä. Tutkimuksissa nuorten vertaissuhteita ja sukupolvisuhteita tarkastellaan usein vastatusten, vaikka kyseessä ei olekaan nollasummapelejä. Vanhemmilta ja kavereilta saatu tuki täydensivät tässäkin tutkimuksessa toisiaan. Nuoret katsoivat kavereiden ymmärtävän heille tärkeitä asioita usein paremmin. Vanhempien mielipidettä pidettiin usein kuitenkin ”ratkaisevana”. Kantasuomalaisista koostuvan kaveripiirin katsottiin voivan lisätä neuvottelutarpeita kotona. Maahanmuuttajavanhemmat saattavat kokea suomalaiset kaverit uhkaavana siinä mielessä, että suomalaisnuorilla epäillään olevan huono vaikutus omaan nuoreen. Osa haastateltavista koki samasta etnisestä/kulttuurisesta ryhmästä tulleet nuoret samanhenkisiksi ja viihtyi sen vuoksi ”etnisessä kaveriporukassa”. Harva tutkimuksen nuorista piti yhteyttä kavereihin lähtömaassa.

Harrastukset olivat nuorille tärkeitä ja jokainen tutkimukseen osallistuneista nuorista harrasti tai oli harrastanut jotain ohjatusti. Osa nuorista koki vanhempien olevan tyytyväisiä harrastusten viedessä ilta-aikaa pitäen nuoren pois muiden ”harrastusten” (erityisesti päihteidenkäytön) luota. Osa nuorista oli puolestaan joutunut jättämään harrastuksensa ajanpuutteen vuoksi. Vanhempien toiveena saattoi olla, että nuori panostaisi enemmän opiskeluun tai olisi apuna kotona koulun jälkeen. Valtaosa haastatelluista nuorista ei ollut kyseenalaistanut vanhempiensa ohjausta vapaa-ajankäyttöön liittyen. Harrastuksista luopuminen tai harrastaminen vanhempien toiveesta ei välttämättä kohtaa nuoren toiveiden kanssa. Nuori voi saada harrastuksista esimerkiksi yhteenkuuluvuuden ja onnistumisen tunteita ja kohentaa harrastusten parissa kielitaitoaan, mikä edistää nuoren kotoutumista. Vanhempien näkökulmasta harrastukset voivat puolestaan olla liian kalliita tai aikaa vieviä eikä niiden myönteisiä puolia välttämättä nähdä.

Seurustelu ja perheen perustaminen olivat asioita, jotka eivät olleet etenkin perheen perustamisen osalta tämän tutkimuksen nuorille vielä ajankohtaisia. Aihe herätti kuitenkin jo ennakoon nuorissa pohdintaa siitä, millaisia vanhempien odotukset ja toiveet kumppanin valintaan liittyvät. Osa nuorista oli ajatellut asiaa paljon, muttei ollut uskaltanut aloittaa keskustelua aiheesta vanhempiensa kanssa peläten lopputulosta. Eräs nuorista kertoi pitävänsä seurustelukuviot kokonaan vanhemmilta salassa epäillen vanhempiensa kuitenkin hyväksyvän asiaa. Nuoret pitivät kumppaninvalintaa yksityisenä asiana. Yksi tämän tutkimuksen haastateltavista piti tärkeänä sitä, että tuleva kumppani tulisi samasta etnisestä ryhmästä kuin nuori itse. Valtaosa nuorista ei nähnyt tulevan kumppanin taustaa itselleen tärkeänä kriteerinä kumppania valitessa.

Nuoren seurustelu, seksi ja avioituminen ovat usein vanhempien, ja kulttuuristen tapojen muuttuessa erityisesti maahanmuuttajavanhempien huolenaiheena (Qin, 2008). Nuoret ovat tästä tietoisia ja pyrkivät toimimaan niin, etteivät huolestuta tai suututa vanhempiaan. Osa pyrkii noudattamaan vanhempiensa ohjeita, mutta osa pitää esimerkiksi seurusteluun liittyvät asiat omana tietonaan ja välttämään näin ristiriitoja kotona. Perheen perustamiseen liittyvät päätökset ja mahdolliset näkemyserot sukupolvien välillä olivat näillä teini-ikäisillä vasta edessäpäin.

8.2 Pohdinta

Tässä tutkimuksessa haastateltujen nuorten asiat olivat yleisesti ottaen hyvin. Tutkimuksen tuloksia tarkasteltaessa on kuitenkin muistettava, että haastattelija edusti tutkittaville aikuista kantaväestöstä ja haastattelut tehtiin kouluympäristössä, mikä on todennäköisesti tuottanut paljon normien mukaista puhetta. Nuoret ovat voineet vastata kysymyksiin niin kuin he kuvittelevat haastattelijan/vanhempiensa haluavan heidän vastata, hyvää käytöstä ja kuuliaisuutta vanhempia kohtaan korostaen. Lisäksi kynnys arvostella omia vanhempiaan on joissain kulttuureissa huomattavasti korkeampi kuin Suomessa yleensä.

Jotkut haastattelukysymyksistä koskettivat aiheita, jotka nuori voi kokea elinpiiristään kaukaisiksi tai muuten vaikeaksi vastata. Moni haastateltavista ei ollut ajatellut perheen toimintaa tai dynamiikkaa etenkin muuton tuomien muutosten näkökulmasta. Toisaalta osa oli pohtinut ristiriitoja paljonkin. Haastattelutilanne myös selvästi jännitti osaa nuorista ja oli tilanteena suurimmalle osalle uusi. Samaan aikaan oma kokemukseni haastattelijana oli, että nuoret kertoivat itseään askarruttavista asioista yllättävänkin avoimesti. Yhden haastattelutapaamisen perusteella tehtävien tulkintojen kanssa on joka tapauksessa oltava varovainen.

Muuttoon ja kotoutumiseen liittyy perhetason tekijöitä, jotka yhdistävät hyvin erilaisista taustoista tulevia nuoria. Vaikka eri etnisten ryhmien ja esimerkiksi erilaisista sosioekonomista lähtökohdista tulevien nuorten elinpiirit voivat erota toisistaan merkittävästi, samankaltaisia kokemuksia (kuten ulkopuolisuuden ja epävarmuuden tunteita heikon kielitaidon vuoksi ja koulun ja kodin maailman yhteensovittamisen haasteita) on paljon. Tutkimuksen tulosten voidaankin nähdä kertovan teini-ikäiselle muuttosukupolvelle 1,5 (eli alakouluikäisenä muuttaneiden) tyypillisistä piirteistä. Suurimmalla osalla nuorista suomen kielen taito oli erittäin hyvä ja elämä oli kiinteästi

Suomessa. Nuorten päivät kuuluivat koulussa, missä nuoret vaikuttivat löytäneen oman paikkansa. Suurin osa haastateltavista ei ollut yhteydessä kavereihin lähtömaassa. Toisaalta opiskelu (ja erityisesti kirjoittaminen suomen kielellä) oli ainakin osalle nuorista edelleen haastavaa ja vaikutti koulussa menestymiseen. Nuorten kouluarvosanoja tai keskiarvoa ei tässä tutkimuksessa kysytty erikseen. Vaikka nuoret kokivat pärjäävänsä koulussa hyvin, ovat arvosanat ja jatkokoulutusmahdollisuudet asia erikseen. Ne nuoret, jotka mainitsivat keskiarvonsa tai yksittäisistä kouluaineista saamiaan numeroita, olivat pärjänneet yleisesti ottaen hyvin (esimerkiksi keskiarvo oli yli kahdeksan).

Muuttoikä vaikuttaa nuoren kotoutumiseen ja 7-vuotiaana Suomeen tulleilla on erilaiset lähtökohdat sopeutua kouluun kuin 13-vuotiaana tulleilla. Murrosiän kynnyksellä muuttaneet nuoret ovat kotoutumisen kannalta ylipäättään hankalassa asemassa (Alitolppa-Niitamo, 2002). Räsänen ja Kivirauma (2011, 84–85) toteavat maahanmuuttajataustaisten nuorten kouluhyvinvoinnin vaihtelevan sen mukaan, oliko oppilas käynyt koulua jossain muussa maassa kuin Suomessa. Sen sijaan ensimmäisen ja toisen sukupolven nuoret eivät eronneet tutkimuksessa kouluhyvinvoinnin kokemisessa. Niin ikään koulumenestys yläkoulussa määrää peruskoulun jälkeisten vaihtoehtojen määrän ja yläkouluun suoraan toisesta maasta ja kouluympäristöstä tulevilla on kiire omaksua uusia asioita. Jo pelkästään suomen kielen hallitseminen vie nuoreltakin väistämättä vuosia.

Suoraviivaisten päätelmien teko siitä, onko jokin tekijä sukupolvisuhteissa vaikuttanut nuoren kotoutumiseen myönteisellä tai kielteisellä tavalla, on vaikeaa. Sukupolvisuhteet, kuten perhesuhteet muutoinkin, elävät ja ovat jatkuvassa muutoksessa (ks. esim. Foner & Dreby, 2011). Nuoret kasvavat, perheenjäsenten käsitykset ja mielipiteet muuttuvat, ja vanhojen ristiriitojen tilalle tulee uusia. Nuorten kotoutumisesta puhuttaessa tullaan myös kysymykseen siitä, mitä voidaan pitää kotoutumisena ylipäättään. Usein nuoren kotoutumisessa on kyse hyvinvoinnista ja yhteiskunnan osaksi pääsemisestä siinä missä kenen tahansa nuoren ”sopeutumisen” kohdalla.

Moni maahanmuuttajaperheiden sukupolvisuhteisiin liittyvä seikka ei ole nuoren kannalta pelkästään hyvä tai huono asia. Esimerkiksi tiukka kuri ja tiivis perheyhteys voivat tukea nuorta ja parantaa koulumenestystä, mutta myös johtaa ristiriitoihin. Esimerkiksi Qinin (2008) tutkimuksessa vanhempien joustava ote (eli vanhempien kyky muokata omia kasvatuskäsityksiään uuden ympäristön normien suuntaan) lisäsi nuorten hyvinvointia, kun taas ankara kuri aiheutti todennäköisemmin konflikteja perheessä. Sukupolvien välisen konfliktin ja nuoren koulumenestyksen yhteydestä on niin ikään saatu ristiriitaista näyttöä. Joissain tutkimuksissa konflikti on ollut yhteydessä heikompaan koulussa pärjäämiseen (Portes & Rumbaut, 2001), kun taas osassa tutkimuksista suoraa yhteyttä näiden kahden välillä ei ole löydetty (Suárez-Orozco, Suárez-Orozco & Todorova, 2008). Sukupolvien välisen konfliktin vakavuutta, sisältöä tai ajankohtaisuutta ei kuitenkaan ole kartoitettu tutkimuksissa usein kovinkaan tarkasti, mikä tekee vertailusta vaikeaa.

Perheiden arvoriistiriidoista puhuttaessa on hyvä muistaa, että perheiden arki on usein sopuisampaa kuin nuorten ja vanhempien arvoissa mitatut erot antaisivat olettaa (Alitolppa-Niitamo, 2010, 50). Sama epäsuhta puheen ja toiminnan välillä voi toimia myös toisinpäin: Vaikka moni nuorista olisikin omaksunut puheisiinsa vanhempiensa näkemyksen vanhempien kunnioittamisesta, käyttäytyminen voi olla koulussa ja vapaa-ajalla toisenlaista. Nuori voi myös kokea, että hän on valinnoillaan ja käyt-

täytymisellään tehnyt paljon myönnytyksiä vanhempien suuntaan, kun taas vanhempista nuori voi olla joiltain osin ”liian suomalaistunut”. Maahanmuuttajavanhempien huolten taustalla on usein tietämättömyyttä, mihin liittyy myös se, että vanhemmilla on usein vähän tai ei lainkaan ystäviä kantaväestöstä (ks. myös Säävälä, 2012, 90).

Vanhempien tuki nuorelle on nuoren näkökulmasta usein itsestään selvää. Nuoret haluavat myös tukea vanhempiensa integroitumista parhaansa mukaan ja ovat ylpeitä vanhempiensa onnistumisista (kuten työllistymisestä). Maahanmuuttajanuorten ja -perheiden elämässä esiintyvät ilmiöt, keskustelunaiheet ja ongelmat koskettavat samoja aiheita kuin missä tahansa murrosikäisen nuoren perheessä. Muuttotautasta johtuen välimatka nuoren ja vanhempien välillä voi kuitenkin kasvaa erityisen suureksi.

SAMMANDRAG

En ung människas integration påverkas av många saker. Personlighet, kamratkrets, familjebakgrund, orsak till invandring och förberedelserna inför flyttningen är exempel på faktorer som inverkar på integrationen. Relationerna mellan generationer med olika resurser, värderingar och traditioner inverkar väsentligt på en ung människas välmåga och framgångar. Trots att relationerna till gelikar, syskon och t.ex. far- och/eller morföräldrar kan vara lika viktiga i en ung människas liv är det förhållandet till föräldrarna som oftast avgör hur de ungas vardag löper.

Att analytiskt granska generationsrelationerna i invandrarfamiljer är en utmaning därigenom att vissa övergångsskeden (såsom val av utbildning samt överlag processen att småningom bli vuxen) infaller samtidigt med integrationprocessen (Alitolppa-Niitamo, 2001; Fuligni & Pedersen, 2002). Föreliggande undersökning försöker identifiera sådana drag hos förhållandet generationer emellan som har betydelse för de ungas integrering när deras familj flyttat till Finland. Ålder och personlig utvecklingsnivå spelar oundvikligen en roll i hur de ungas erfarenheter formas. I en del fall står faktorer med anknytning till invandringsbakgrunden i centrum för en ung människas upplevelser kring generationsrelationerna, medan de i andra fall bara är perifera. Dessutom innebär ju familjrelationerna givetvis även i invandrarfamiljer en myckenhet tillgivenhet, stöd och konflikter, som inte på något vis anknyter till att man flyttat till en ny omgivning.

Rönen

Familj, integration och förhållanden generationer emellan

Inom forskningen ses själva flyttningen som ett utmanande skede för familjrelationerna i och med att familjens resurser minskar samtidigt som den nya livssituationen är osäker och stressande. Men nästan alla de unga invandrare som intervjuades för föreliggande studie betonade att flytten framför allt inneburit positiva förändringar för familjen. Man upplevde att föräldrarna som följd av flytten haft färre bekymmer och mera tid för familjen. Detta upplevde man att hade påverkat generationsrelationerna positivt. Men en del tog också fram föräldrarnas frustration och t.ex. svårigheter att få arbete. Samtidigt beundrade man föräldrarnas ihärdighet och förmåga att klara sig.

Man upplevde att föräldrarnas bekymmer vid flytten framför allt anknöt till de släktingar och vänner som blivit kvar i det gamla landet. Många unga upplevde inte att tiden efter flytten varit särskilt tung för föräldrarna. Visserligen sade en del av de unga att de först senare förstått hur stor förändring invandringen inneburit för föräldrarna. Förmågan att sätta sig in i föräldrarnas situation varierade märkbart mellan de intervjuade beroende på ålder och utvecklingsnivå. Föräldrarna kan också försöka skydda barnen för sina egna bekymmer i synnerhet då barnen är små.

Oberoende av familjens bakgrund upplevde de unga att det var en bättre framtid för barnen som varit främsta orsaken till att man flyttat. Att nya framtidsmöjligheter öppnas kan sporra en ung människa, men det kan också ha otrevliga aspekter. De unga kan uppleva att de förväntas infria olika förväntningar, vilket kan kännas betryckande. Med tanke på de ungas integration är det lyckligt om föräldrarnas förväntningar och förhoppningar är i samklang med de ungas tankevärld. Alltför höga förväntningar och en överbetoning av utbildning och skolning kan försämra de ungas välmåga, även om studieresultaten varit goda (Qin, 2008).

De unga upplevde att de fick starkt stöd från föräldrarna. Familjen upplevdes som en enhet, vilket betonats också i tidigare undersökningar om invandrarfamiljer (se t.ex. Peltola, 2009). Sambandet mellan släktleden betonades också genom att man jämförde sina egna familjeband med finländarnas, som man upplevde som lösa. De unga betonade att nära familjereationer var en stöttepelare för deras välmåga. Ändå upplevde man att nära familjeband eller social kontroll inom den egna etniska gruppen också kunde begränsa de ungas vardag alltför mycket. Man upplevde också att generationsbanden var förpliktigande, vilket sågs som något gott och naturligt. Om-sorgen om föräldrar och övrig familj i framtiden satte också tryck på en del av de unga.

En del av de unga upplevde att fastän de hade starkt emotionellt stöd från föräldrarna, tordes de inte tala om allt som de funderade på med dem. De unga önskade också öppnare kommunikation från sina föräldrar sida. Att de unga tiger om besvär-liga saker står delvis i strid med betonandet av familjens samhörighet. Samtidigt är det ju klart att en ung människa ju har "sina egna tankar". Familjerna har till exempel i Peltolas studie (2009) betonat att de klarar av olika konflikter kring värderingar och åsikter genom att diskutera dem öppet. Men i föreliggande studie tycktes de unga ofta undvika att tala om sådant därhemma som kunde väcka konflikt. Samtidigt betonade de unga vikten av att bygga upp ett förtroende. Det upplevdes förbättra förhållandet mellan släktleden och ge de unga mera rörelsefrihet.

I de ungas familjer hade en del rollförändringar inom familjen skett som typiskt anknöt till invandringen (se t.ex. Portes & Rumbaut, 2001, 53). Om föräldrarna skafat nya partners hade det kommit nya familjemedlemmar, eller så hade familjens fars och mors roller "blandats" i och med flytten. I styrningen av praktiska angelägenheter betonades äldre syskons och skolans personals roller. Något förvånande var hur många ungas familjer som redan före flytten haft förändringar i familjestrukturen och att dessa i själva verket varit åtminstone en delorsak till flytten.

Ofta hade de unga fått mera ansvar för familjens angelägenheter efter flytten och hjälpte sina föräldrar i synnerhet med finskan. Detta upplevdes inte som särskilt betungande av dem vi intervjuat för denna undersökning. Man var också stolt över att kunna hjälpa föräldrarna. De unga stödde faktiskt sina föräldrar i integreringen lika väl som föräldrarna sina barn. De goda sidorna med ökat ansvar för de unga har också lyfts fram av t.ex. Fuligni och Telzer (2012, 192), som konstaterar att plikter och ansvar kan öka de ungas välmåga och vilja att klara sig bra i skolan.

Största delen av de unga tyckte att deras föräldrars tänkesätt var i viss mån föråldrade. Detta drag, som typiskt präglar generationsrelationerna, kan i invandrarfamiljer få eftertryck av den nya kulturmiljön. De unga värdesatte den uppfostran de fått och tyckte den var bättre än "finländsk uppfostran". Man betonade respekten för äldre människor. Med "finländsk uppfostran" förknippades vissa stereotypier, som en del

av de unga också tog upp i intervjuerna. En intervjuad lyfte t.ex. fram att föräldrarna trodde att alla finländska unga regelbundet dricker alkohol och röker. De unga upplevde att deras föräldrar hade en mera tillspetsad eller svartvit bild av många finländska vanor än de själva hade. En del av de unga tog också upp att föräldrarnas synsätt förändrats med tiden efter flytten.

Föräldrarnas grad av integration kan anses påverka de ungas integration på många vis (se t.ex. Teräs & Kilpi-Jakonen, 2013). Vartefter föräldrarna får kunskap och erfarenhet av det finländska samhället kan de bättre stöda sina unga. Samtidigt kan många säregenheter i den finländska vardagen bli mera förståeliga. Att sova över hos kompisar nämndes i vår studie som exempel på något man gått miste om för att föräldrarna tyckte det var en konstig sak att göra. På det hela taget ville man dock förstå föräldrarnas uppfattningar om uppfostran, och att bevara den egna kulturen upplevdes som en äresak.

Skola, integration och förhållande mellan generationer

Föräldrarnas roll som stöd i de ungas skolgång förändras i och med flytten. Det finländska skolsystemet, främmande läroinnehåll, och i synnerhet finskan försämrar invandrarföräldrarnas möjligheter att vägleda barnen i skolgången. Dessutom är ansvarsfördelningen mellan hem och skola en annan i Finland än i de flesta utvandringsländer. Fastän invandrarföräldrar kan önska ett närmare fostringssamarbete mellan hem och skola (Säävälä, 2012, 70) ville de unga inte ha mera växelverkan mellan hemmet och skolan. Visserligen upplevdes samarbete som någonting positivt, men en del av de unga upplevde också som positivt att de själva fick kontrollera kommunikationen mellan hem och skola eller rentav hålla skolgången som sin egen sak helt och hållet. En del unga såg ett samband mellan nära samarbete hem-skola och problem.

Föräldrarna värdesatte utbildning och uppmuntrade de unga att studera, vilket motiverade de unga i deras skolgång och målsättningar. De unga ställde sig, eller åtminstone försökte ställa sig, positivt till studier och utbildning. Det finns även enkätresultat som ger vid handen att unga med invandrarbakgrund i högre grad än finländska elever upplever att skolan är meningsfull och viktig (Räsänen & Kivirauma, 2011, 54). De förväntningar som föräldrarna ställer på de unga kan i vissa fall ses som orealistiska, eller åtminstone är det arbete som krävs för att uppfylla dem större än de unga själva eller föräldrarna trott. Detta blev för vissa unga en konflikt: föräldrarna kan förvänta sig gymnasiestudier och en högt rankad examen (ofta läkare), men kan samtidigt vara oförmögna att hjälpa till med skolarbetet eller ens föreställa sig den språkkunskapsnivå som krävs t.ex. för gymnasiestudier. Sålunda kan en del unga tycka att de är lata underpresterare även om motivationen och strävan att studera skulle finnas.

Språkkunskaperna var ett problem som många lyfte fram i samband med skolgången. Många upplevde i och för sig att de stadigt blev bättre, vilket var givande och underlättade studierna. Bland övriga problem med skolan nämndes i synnerhet bristen på disciplin och mobbandet. Pojkarna hade varit i slagsmål i samband med mobbning. Slagsmålen rapporterades som en naturlig del av vardagen i skolan. Enligt de unga handlade det mest om enstaka fall, och mobbandet uppgavs ha varit ett problem i synnerhet de första åren efter invandringen. Vid intervjudipunkten trivdes de unga bra i skolan.

Trots kritiken mot bristen på disciplin satte de unga värde på sina lärare och deras "vänliga inställning" till eleverna. Vid en skolenkät i Åbo befanns förhållandet till lärarna vara välvilligare bland elever med invandrarbakgrunden än bland finländska barn och unga (Räsänen & Kivirauma, 2011, 56). Största delen av de unga i föreliggande undersökning upplevde att de fick det stöd behövde för studierna av sina lärare, om föräldrarna inte kunde hjälpa. Även studiehandledarnas och äldre syskons roll som stöd för de unga betonades. Positiva upplevelser av stöd i skolan och hemma har samband med de ungas skoltrivsel och studiemotivation (Liebkind, Jasinskaja-Lahti & Haaramo, 2001).

Fritid, integration och generationsrelationer

Under ungdomsåren betonas fritid och kontakter med jämnåriga. I olika studier analyseras ungas förhållande till dels kamrater, dels övriga generationer såsom motsatser, trots att det ju inte är fråga om ett nollsummespel. Även enligt vår studie kompletterade stödet från föräldrar och kompisar varandra. De unga tyckte att kompisarna ofta bättre än föräldrarna förstod sådant som var viktigt för dem. Ändå upplevde man ofta att föräldrarnas åsikt var "avgörande". En kamratkrets bestående av ursprungsfinländare ansågs kunna öka behovet av förhandlingar därhemma. Invandrarföräldrar kan uppleva finländska kamrater som hot i den meningen att de kan ha dåligt inflytande på barnen. En del av de intervjuade upplevde att unga från samma etniska/kulturella grupp tänkte som de själva, och trivdes därför i "etniska kompisgäng". Bara ett fåtal höll kontakt med kompisar i ursprungslandet.

Fritidssysslor var viktiga för de unga, och alla som var med i undersökningen hade deltagit i vägledd fritid. En del av de unga upplevde att deras föräldrar var nöjda med att barnen var fritidssysselsatta på kvällarna och därmed hölls borta från andra "fritidssysslor" (i synnerhet berusningsmedel). En del av de unga hade varit tvungna att lämna bort fritidssysslor på grund av tidsbrist. Föräldrarna kunde hysa förhoppningen att de unga skulle satsa mera på studierna eller hjälpa till hemma efter skolan. Flertalet intervjuade hade inte ifrågasatt sina föräldrars vägledning beträffande fritiden. Att ge upp fritidssysslor eller välja dem enligt föräldrarnas önskan går inte alltid ihop med de ungas egna förhoppningar. De unga kan genom fritidssysslorna få t.ex. samhörighetskänsla och framgångsupplevelser, och förbättra sina språkkunskaper, vilket främjar de ungas integration. Ur föräldrarnas synvinkel kan fritidssysslorna vara alltför dyra eller tidskrävande, och de goda sidorna kan hamna i skymundan.

Att sällskapa och bilda familj hörde till de saker som inte var aktuella - i synnerhet beträffande bildande av familj - för de unga i vår studie. Men temat väckte redan på förhand tankar hos de unga om hurdana förväntningar och önskemål föräldrarna skulle ha beträffande val av partner. En del unga hade tänkt mycket på saken, men hade inte vågat ta upp saken med föräldrarna av fruktan för slutresultatet. En intervjuad uppgav sig hålla sällskapandet hemligt för föräldrarna, som troligen inte skulle godkänna det. De unga upplevde att valet av partner var deras ensak. En intervjuad i vår undersökning tyckte det var viktigt att den blivande partnern skulle komma från samma etniska grupp som man själv. Flertalet unga upplevde inte att vederbörandes bakgrund var ett viktigt kriterium vid val av partner.

Sällskapande, sex och äktenskap bland de unga är ofta ett bekymmer för föräldrar och – då kulturer och seder förändras – i synnerhet invandrarföräldrar (Qin, 2008). De unga är medvetna om detta och försöker ordna så att de inte gör föräldrarna bekymrade eller arga. En del försöker följa föräldrarnas förmaningar, medan en del håller sådant som gäller t.ex. sällskapande strikt för sig själva i syfte att undvika konflikter hemma. Beslut som gäller bildande av familj och därav följande tänkbara meningsskiljaktigheter generationer emellan låg ännu på framtiden för dessa tonåringar.

SUMMARY

The integration of young immigrants is influenced by many factors, such as personality, peers, family background, pre-migration circumstances and attitudes towards immigrants in the host country. Intergenerational relations with different resources, values and traditions impact on adolescents' well-being and targets. Although relations to peer groups, siblings and, for example, grand-parents may be important in a young person's life, their relationship to their parents often essentially determines their everyday life.

Analysing the role of intergenerational relationships in adolescents' integration is challenging since there are often several transition phases (such as choices of education and the transition from childhood to young adulthood) overlapping with the integration process (Alitolppa-Niitamo, 2001; Fuligni & Pedersen, 2002). The present study aims to identify the features of intergenerational relations that support young people's integration process after migration. However, age and the developmental stage of a child inevitably play a role in how the experiences of young people are shaped. In some cases, factors relating to the immigrant background are crucial for a young person's experiences of intergenerational relationships, while in others these factors are peripheral. Obviously, family relationships in immigrant families also include affection, support and conflicts that do not relate to migration background.

Findings

Family, integration and intergenerational relationships

In research, the migration is often seen as a challenging phase for family relationships as the resources of the family decrease while the new life situation of the migrants is insecure and stressful. However, almost all of the young immigrants in this study stressed that the migration had brought positive changes to the family. Interviewees felt that parents now had less worries and more time for their families. This was seen to have positive effects on the intergenerational relations. Some interviewees also mentioned the frustration of their parents and difficulties of, for example, finding a job. At the same time, young people admired their parents' perseverance and ability to cope.

Interviewees considered that their parents' migration related worries concerned relatives and friends who stayed in the country of origin. Many interviewees did not see the time after migration as a particularly tough phase for their parents. However, some adolescents noted that they had only later fully understood the extent of the change migration brought to their parents. Respondents' ability to understand their parents varied considerably between interviewees depending on their age and developmental stage. It is also possible that parents have tried not to pass on their own worries to their children, especially when they have been small.

Regardless of the background of the family, the young people felt that a better future for the children had been the primary cause of migration for their parents. New prospects for the future may encourage immigrant adolescents, but emphasising the future possibilities may also have negative effects. Adolescents may feel that they are supposed to meet certain expectations, which may feel oppressive. For the integration of young people, it is fortunate if the expectations and hopes of their parents are in harmony with their own. Too high expectations and overplaying the education and training may weaken/undermine the well-being of adolescents, despite good school grades (Qin, 2008).

The adolescents of this research received strong support from their parents. The family was seen as a unit, which has also been noted in other studies on immigrant families (see e.g., Peltola, 2009). The bonds between generations were stressed by comparing family ties in interviewees' families with those of Finnish peers' families, which were seen to be loose. Young people emphasised that close family ties were a cornerstone of their wellbeing. However, some adolescents found that close family ties or social control within their ethnic group limited their everyday life too much. Close family ties were also understood to include certain obligations, which was found a positive and natural thing. The future responsibility for their parents brought pressure to some young people to manage in their own near future.

Some of the young people stated that although they received strong emotional support from their parents they did not dare to share their personal thoughts with them. Adolescents called for more open communication from their parents' side. There is a seeming paradox between avoiding unpleasant topics at home and the talk about family ties being close and tight. At the same time, it is self-evident that young people have "thoughts of their own". In Peltola's (2009) study, for instance, family members stressed their ability to overcome conflicts of values and opinions by discussing them openly. However, the young people of this study seemed to avoid topics at home that could cause conflicts. At the same time, immigrant adolescents stressed the importance of building trust in intergenerational relationships, which was seen to improve relations and give young people more freedom.

Some role changes typically relating to the immigration had occurred in interviewees' families (see e.g., Portes & Rumbaut, 2001, 53). Some parents had new partners and in some families the roles of the mother and father had turned upside down after migration, for instance. Elder siblings and school staff played an important role in supporting adolescents in practical matters. It was somewhat surprising how many families had, in fact, had changes in their family structure already before the migration, and that these changes had been at least a partial cause of migration.

In many cases, young people had received more responsibilities after migration, and supported their parents especially with the Finnish language. This was not seen as too burdensome by those interviewed in this study. On the contrary, some of the adolescents felt pride being able to help their parents. Young people helped their parents to integrate similarly to the way their parents helped them. The benefits of increasing responsibilities for young people have also been highlighted by, for instance, Fuligni and Telzer (2012, 192), who note that duties and responsibilities may increase the well-being and school ambitions of adolescents.

The majority of the adolescents thought their parents' way of thinking was to some extent outdated. This typical feature of intergenerational relationships may be emphasised in immigrant families due to the new cultural environment. Young people valued their upbringing and considered it better than "Finnish upbringing". The respect for older people was stressed. "Finnish upbringing" was associated with certain stereotypes that some of the interviewees mentioned. One interviewee, for example, said her parents thought all Finnish young people regularly drink alcohol and smoke. Young immigrants tended to feel that their parents had a more extreme or black-and-white idea of many Finnish ways and habits than they had themselves. Some also mentioned that the views of their parents had gradually changed after the migration.

The degree of integration of parents can be seen to influence the young people in many ways (see e.g., Teräs & Kilpi-Jakonen, 2013). As parents acquire more knowledge and experience of the Finnish society, they are able to better support their children. In addition, many peculiarities of Finnish society may become more understandable. Sleeping over at friends' places was mentioned in this study as an example of something many had not experienced because their parents had considered it an odd thing to do. Generally, however, there was a willingness to understand parents' views on upbringing. Preserving one's own culture was also seen as a matter of honour.

School, integration and intergenerational relationships

The role of parents as supporters of adolescents' schoolwork changes with the migration. The Finnish school system, unfamiliar learning contents and a new language weaken the potential of immigrant parents to guide their children in their studies. Moreover, the division of responsibilities between home and school is different in Finland than most countries of emigration. Although immigrant parents may wish for closer cooperation between home and school (Säävälä, 2012, 70), the adolescents of this study did not want/wish for more interaction between school and home. Cooperation was seen as something positive, although some of the interviewees also found it important that they could control the communications between home and school or keep school entirely as their own private sphere. Some interviewees connected close home-school cooperation to having problems at school.

Parents valued education and encouraged young people to study. This motivated adolescents to try to study hard and to set goals. Adolescents regarded, or at least did their best to regard, studying positively. Previous research has recognized that adolescents with an immigrant background find school meaningful and important to a greater extent than their Finnish-background peers (Räsänen & Kivirauma, 2011, 54). The expectations put on the adolescents by their parents may in some cases be seen as unrealistic, or at least may require more efforts than adolescents or their parents have expected/thought. This caused a conflict for some: parents may expect them to go to high school and qualify for highly valued professions (typically doctor) while at the same time being unable to help their children with their studies or having insufficient understanding of the language skills required for high school, for instance. As a result, immigrant adolescents may consider themselves being lazy or underachievers even though they are motivated and try their best.

Poor language skills were often mentioned as a factor hampering adolescents' schoolwork. Many interviewees also mentioned that their language skills were constantly improving, which was rewarding and made studying easier. Other school-related problems that young people often mentioned were teasing and a lack of discipline. Many boys among interviewees had been involved in fights because of teasing. Such fights were reported as being a natural part of everyday life at school. According to these young people, fights were mostly individual cases, and teasing was reported as a problem during the first years in Finland. At the time of the interviews, adolescents felt mostly comfortable at school.

Despite the criticism of lacking discipline, adolescents also valued their teachers and their "kind attitude" towards their pupils. A survey conducted at schools in Turku pointed out that foreign-background pupils had a more favourable attitude towards their teachers than did Finnish-background pupils (Räsänen & Kivirauma, 2011, 56). The majority of the young immigrants of this study felt they received the support they needed for their studies from their teachers, if parents could not help. The guiding role of study counsellors and elder sibling was emphasized. Positive experiences of support at school and at home have been found to positively relate to satisfaction at school and motivation for studies (Liebkind, Jasinskaja-Lahti & Haaramo, 2001).

Free time, integration and intergenerational relationships

The role of free time and peers stands out at young age. In research, the relations to parents and peers are often studied as opposites, although these obviously do not form a zero sum game. The support from friends and from parents complemented each in this study as well. The interviewees felt that friends often better than parents understood matters that really mattered. Yet, the opinion of parents was often felt to be "decisive". Having Finnish-background friends was felt possibly to increase the need for negotiations at home. Immigrant parents may perceive Finnish friends of their children's as a threat in the sense that they may exercise a bad influence. Some of the interviewed felt that young people of their own ethnic/cultural group had the same mentality as themselves, and therefore felt comfortable in their company. Only very few kept up contacts with friends in the country of origin.

Free time activities were important for young people, and each interviewee had participated in guided hobbies. Some of the adolescents noted that their parents were pleased to have their children occupied with hobbies in the evenings and thereby away from other "hobbies" (particularly intoxicants). Some of the interviewees had had to leave their hobby due to lack of time. Some parents expected children to put more effort into studies or to give a helping hand at home after school. The majority of interviewees had not questioned their parents' guidance regarding free time. Giving up a hobby or choosing them according to the wishes of their parents does not always match the hopes of the adolescents themselves. Through leisure activities young people may, for example, experience a sense of solidarity and success, and improve their language skills, which in turn helps them integrate better. From a parents' point of view, hobbies may be too expensive or time-consuming, and the advantages of having them may not be seen.

Dating and forming a family are issues that were not yet of current interest to many adolescents of this study – especially not forming a family. But already beforehand, the interviewees had had thoughts about the hopes and expectation that their parents might have with regard to their choice of partner. Some had thought very much about it but had not had the courage to raise the topic with their parents from fear that these might not approve. One interviewee reported having kept dating a secret from parents, who probably would not have approved of it. The young felt that their choice of partner was their own business. Whilst one of the interviewees felt it was important that the future partner should come from their own ethnic group, the majority of interviewees did not think that background was an important criterion for the choice of partner.

Dating, sex and marriage among young people is often a cause of worry for parents and – with changing cultures and habits – immigrant parents in particular (Qin, 2008). The adolescents are aware of this and try to arrange so as not to make their parents worried or angry. Some try to follow the advice of their parents while others keep matters relating to dating, for instance, strictly to themselves in order to avoid conflicts at home. Decisions on forming a family and following possible differences of opinion between generations still lie ahead for the adolescents of this study.

Lähteet

- Alitolppa-Niitamo, A. (2001). Liminalities: Expanding and constraining the options of Somali youth in the Helsinki Metropolitan area. *Year Book of Population research in Finland, XXXVII*. Helsinki: The Population Research Institute, 126-147.
- Alitolppa-Niitamo, A. (2002). The generation in-between: Somali youth and schooling metropolitan Helsinki. *Intercultural Education, 13*(3), 275-290.
- Alitolppa-Niitamo, A. (2004). *The Icebreakers. Somali-Speaking Youth in Metropolitan Helsinki with a Focus on the Context of Formal Education*. Helsinki: The Family Federation of Finland. The Population Research Institute, D 42/2004.
- Alitolppa-Niitamo, A. (2010). Perheen akkulturaatio ja sukupolvien väliset suhteet. Teoksessa Tuomas Martikainen & Lotta Haikkola (toim.), *Maahanmuutto ja sukupolvet* (s. 45-64). Helsinki: SKS.
- Bornstein, M. H. & Cote, L. R. (2006). Preview of Acculturation and Parent-Child Relationships. Teoksessa M. H. Bornstein & L. R. Cote (toim.), *Acculturation and Parent-Child Relationship. Measurement and Development* (s. 3-12). Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Choi, Y., He, M. & Harachi, T. (2008). Intergenerational cultural dissonance, parent-child conflict and bonding, and youth behaviors among Vietnamese and Cambodian immigrant families. *Journal of Youth and Adolescence, 37*(1), 85-96.
- Corak, M. (2012). Age at immigration and the education outcomes of children. Teoksessa A. S. Masten, K. Liebkind & D. J. Hernandez (toim.), *Realizing the potential of immigrant youth* (s. 90-114). New York: Cambridge University Press.
- Dennis, J. M., Phinney, J. S., & Chuateco, L. I. (2005). The role of motivation, parental support, and peer support in the academic success of ethnic minority first-generation college students. *Journal of College Students Development, 46*(3), 223-236.
- Foner, N. & Dreby, J. (2011). Relations between the generations in immigrant families. *Annual Review of Sociology, 37*, 545-64.
- Fuligni, A. J. & Pedersen, S. (2002). Family obligation and the transition to young adulthood. *Developmental Psychology, 38*(5), 856-868.
- Fuligni, A. J. & Telzer, E. H. (2012). The contributions of youth to immigrant families. Teoksessa A. S. Masten, K. Liebkind & D. J. Hernandez (toim.), *Realizing the potential of immigrant youth* (s. 181-202). New York: Cambridge University Press.
- Haikkola, L. (2012). Monipaikkainen nuoruus: Toinen sukupolvi, transnationaalisuus ja identiteetit. Helsinki: Helsingin yliopisto, sosiaalitieteiden laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-7658-9-6>
- Hao, L. & Bonstead-Bruns, M. (1998). Parent-child differences in educational expectations and the academic achievement of immigrant and native students. *Sociology of Education, 71*(3), 175-198.
- Harinen, P. (2005). Mitähän tekis? Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen -tutkimushankkeen väliraportti. Nuorisotutkimusverkoston verkkojulkaisusarja. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/mitahantekis.pdf>
- Heckmann, F. (2008). *Education and the integration of migrants. NESSE Analytical Report 1 for EU Commission DG Education and Culture*. http://ec.europa.eu/culture/documents/education_migration_nesse.pdf
- Honkasalo, V., Harinen, P., Souto, A-M. & Suurpää, L. (2009). Ovien availua. Teoksessa P. Harinen, V. Honkasalo, A-M. Souto & L. Suurpää (toim.), *Ovet auki! Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen* (s. 5-21). Helsinki: Hakapaino.
- Jasinskaja-Lahti, I. (2000). *Psychological acculturation and adaptation among Russian-speaking immigrant adolescents in Finland*. Helsinki: Helsingin yliopisto. <http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/val/sosps/vk/jasinskaja-lahti/psycholo.pdf>

- Joronen, T. (2013). Elintaso paranee ajan myötä - etenkin naisilla. Teoksessa R. Siivonen (toim.), *Kaiken maailman helsinkiläiset - maahanmuuttajat, hyvinvointi ja palvelut* (s. 6-32). Helsingin kaupungin maahanmuutto-osasto.
- Kautto, V. (2009). Ootsä mun kaa? Ystävyyys monikulttuuristen nuorten arjessa. Teoksessa P. Harinen, V. Honkasalo, A-M. Souto, L. Suurpää (toim.), *Ovet auki! Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen* (s. 62-75). Helsinki: Hakapaino.
- Kilpi, E. (2010). Toinen sukupolvi peruskoulun päättyessä ja toisen asteen koulutuksessa. Teoksessa T. Martikainen & L. Haikkola (toim.), *Maahanmuutto ja sukupolvet* (s. 110-132). Helsinki: SKS.
- Kilpi-Jakonen, E. (2012). Does Finnish educational equality extend to children of immigrants? Examining national origin, gender and the relative importance of parental resources. *Nordic Journal of Migration Research*, 2(2), 167-181.
- Kim, H. (2009). Miten monikulttuurista liikunta ja urheilu Suomessa on? Monikulttuuristen nuorten puheenvuoro. Teoksessa P. Harinen, V. Honkasalo, A-M. Souto & L. Suurpää (toim.), *Ovet auki! Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen* (s. 160-176). Helsinki: Hakapaino.
- Kwak, K. (2003). Adolescents and their parents: A review of intergenerational family relations for immigrant and non-immigrant families. *Human Development*, 46, 115-136.
- Liebkind, K., Jasinskaja-Lahti, I. & Haaramo, J. (2001). Maahanmuuttajanuorten sopeutuminen kouluun. Teoksessa K. Liebkind (toim.), *Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa* (s. 138-148). Tampere: Gaudeamus.
- Liebkind, K., Mannila, S., Jasinskaja-Lahti, I., Jaakkola, M., Kyntäjä, E. & Reuter, A. (2004). *Venäläinen, virolainen, suomalainen. Kolmen maahanmuuttajaryhmän kotoutuminen Suomeen*. Helsinki: Gaudeamus.
- Markkanen, S. (2010). Toisen sukupolven koulumenestyksen ymmärtäminen ja tutkiminen Suomessa. Teoksessa T. Martikainen & L. Haikkola (toim.), *Maahanmuutto ja sukupolvet* (s. 133-148). Helsinki: SKS.
- Martikainen, T. & Haikkola, L. (2010). Johdanto. Sukupolvet maahanmuuttajatutkimuksessa. Teoksessa T. Martikainen & L. Haikkola (toim.), *Maahanmuutto ja sukupolvet* (s. 9-43). Helsinki: SKS.
- Montén, S. (2012). Nuorten koulutus suunnitelmat ja kuinka sitten käykään. Teoksessa V. Keskinen & A. S. Nyholm (toim.), *Nuoret Helsingissä 2011* (s. 141-149). Helsinki: Edita.
- Myllyniemi, S. (toim.) (2012). Monipolvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri 2012. Helsinki: Hakapaino.
- Myrskylä, P. (2011). Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 12/2011.
- Mähönen, T. A. & Jasinskaja-Lahti, I. (2013). Etniset ryhmäsuhteet ja maahanmuuttajien akkulturaatio. Teoksessa T. Martikainen, P. Saukkonen & M. Säävälä (toim.), *Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta* (s. 247-261). Tallinna: Gaudeamus.
- Ogbu, J. U. & Simons, H. D. (1998). Voluntary and involuntary minorities: A cultural-ecological theory of school performance with some implications for education. *Anthropology and Education Quarterly*, 29(2), 155-188.
- Peltola, M. (2009). Intergenerational Relations in Families with an Immigrant Background. Report on Family Interviews for Project INTERFACE. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 24. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/interface.pdf>
- Phinney, J. S. & Vedder, P. (2006). Family relationship values of adolescents and parents: Intergenerational discrepancies and adaptation. Teoksessa J. W. Berry, J. S. Phinney, D. L. Sam & P. Vedder (toim.), *Immigrant Youth in Cultural Transition*, 167-184.
- Portes, A. (1997). Immigration theory for a new century: Some problems and opportunities. *International Migration Review*, 31(4), 799-825.
- Portes, A. & Rumbaut, R. G. (2001). *Legacies. The story of the immigrant second generation*. Berkeley: University of California Press.

- Qin, D. (2008). Doing well vs. feeling well: Understanding family dynamics and the psychological adjustment of Chinese immigrant adolescents. *J Youth Adolescence*, 37, 22-35.
- Rumbaut, R. (2007). Ages, life stages, and generational cohorts: Decomposing the immigrant first and second generation in the United States. Teoksessa A. Portes & J. DeWind (toim.), *Rethinking Migration: New Theoretical and Empirical Perspectives*. Oxford: Berghahn Books, 342-387.
- Räsänen, M. & Kivirauma, J. (2011). Oppilaana monikulttuurisessa koulussa. Teoksessa K. Klemelä, A. Tuittu, A. Virta & R. Rinne (toim.), *Vieraina koulussa? Monikulttuurinen koulu oppilaiden, vanhempien, opettajien ja rehtoreiden kokemana*. (s. 35-95). Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisuja A: 211. Turku: Painosalama Oy.
- Smith, J. A., Flowers, P. & Larkin, M. (2009). *Interpretative Phenomenological Analysis*. Theory, Method and Research. LA: Sage.
- Spiel, C. & Strohmeier, D. (2012). Peer relations in multicultural schools. Teoksessa A. S. Masten, K. Liebkind & D. J. Hernandez (toim.), *Realizing the potential of immigrant youth* (s. 376-396). New York: Cambridge University Press.
- Steinberg, L. (2001). We know some things: Parent-adolescent relationships in retrospect and prospect. *Journal of Research on Adolescence*, 11(1), 1-19.
- Stenvall, E. (2009). Vieraskielisten lasten harrastamisen yhtäläisyydet ja erot. Teoksessa P. Harinen, V. Honkasalo, A-M. Souto, L. Suurpää (toim.), *Ovet auki! Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen* (s. 89-98). Helsinki: Hakapaino.
- Suárez-Orozco, C. & Suárez-Orozco, M. (2001). *Children of immigration*. Cambridge: Harvard University Press.
- Suárez-Orozco, C., Suárez-Orozco, M. & Todorova, I. (2008). *Learning in a New Land: Immigrant Students in American Society*. Cambridge, MA: Harvard Univ. Press.
- Säävälä, M. (2012). *Koti, koulu ja maahanmuuttaneiden lapset. Oppilashuolto ja vanhemmat hyvinvointia turvaamassa*. Helsinki: Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos . Katsauksia E 43/2012.
- Säävälä, M. (2013). Maahanmuutto perheilmionä. Teoksessa T. Martikainen, P. Saukkonen & M. Säävälä (toim.), *Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta* (s. 101-122). Tallinna: Gaudeamus.
- Tanyas, B. (2012). Making sense of migration: young Turks' experiences in the United Kingdom. *Journal of Youth Studies*, 15(6), 693-710.
- Teräs, M. & Kilpi-Jakonen, E. (2013). Maahanmuuttajien lapset ja koulutus. Teoksessa T. Martikainen, P. Saukkonen & M. Säävälä (toim.), *Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta* (s. 184-202). Tallinna: Gaudeamus.
- Tiilikainen, M. (2003). *Arjen islam. Somalinaisten elämää Suomessa*. Tampere: Vastapaino.
- Työ- ja elinkeinoministeriö. (2013a). Kotouttamisen tavoitteet. <http://www.tem.fi/?s=5274>
- Työ- ja elinkeinoministeriö. (2013b). Maahanmuuttajien kotouttaminen. <http://www.tem.fi/?s=4626>
- Vuori, P. (2013). Helsingin seudun vieraskielisen väestön ennuste 2013-2030. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tilastoja 2013:5. http://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/13_02_11_Tilastoja_5_Vuori.pdf

Tekijä(t) Elina Leinonen		
Nimike Perheen sukupolvisuhteet ja kotoutuminen nuorten näkökulmasta		
Julkaisija (virasto tai laitos) Helsingin kaupungin tietokeskus	Julkaisu-aika 2013	Sivumäärä, liitteet 64
Sarjan nimike Tutkimuksia - Helsingin kaupungin tietokeskus		Osan numero 2013:3
ISSN(painettu) 1455-724X ISBN(painettu) 978-952-272-594-3 ISSN(verkossa) 1796-7228 ISBN(verkossa) 978-952-272-595-0	Kieli	
Tiivistelmä <p>Tässä tutkimuksessa tarkastellaan helsinkiläisten 13–18-vuotiaiden maahanmuuttajanuorten kokemuksia Suomeen muutosta, sukupolvisuhteista ja kotoutumisesta. Tutkimus selvittää, miten muutto on nuorten näkökulmasta vaikuttanut sukupolvisuhteisiin, millä tavoin vanhemmat edesauttavat nuorten kotoutumista ja millaiset sukupolvisuhteisiin liittyvät tekijät voivat hidastaa nuorten suomalaiseen kouluun ja yhteiskuntaan integroitumista.</p> <p>Tutkimus perustuu helsinkiläisnuorten (N=15) haastatteluihin. Nuorten haastatteluiden avulla kuvataan sukupolvisuhteiden merkitystä nuoren eri elinpiireissä: kotona, koulussa ja vapaa-ajalla. Vaikka nuoruuteen ja perhe-elämään liittyy usein erimielisyyksiä taustasta riippumatta, muutto ja uusi toimintaympäristö tuovat sukupolvisuhteisiin maahanmuuttajaperheissä erityisiä haasteita. Tässä tutkimuksessa tuodaan esille sukupolvisuhteiden roolia laajasti maahanmuuttajanuoren arjessa.</p> <p>Tutkimuksen tulokset osoittavat, että perhetason tekijöillä on merkittävä rooli nuoren hyvinvoinnin ja onnistuneen kotoutumisen kannalta. Nuorilla on vanhempien vahva tuki, johon voi sisältyä kouluttautumiseen ja käyttäytymiseen liittyviä odotuksia. Hyvästä perhesuhteesta huolimatta osa nuorista kaipaa lisää avointa keskustelua perheeseen. Nuoret pitävät muuttoa Suomeen perheen kannalta voittopuolisesti hyvänä asiana ja tukevat osaltaan myös vanhempiensa kotoutumista. Käytännön apua haetaan koulusta ja sisaruksilta. Kavereiden ja vapaa-ajan rooli on tärkeä, mutta vanhempien näkemykset ja mielipiteet teini-ikäisten elämässä ratkaisevia.</p>		
Asiasanat Maahanmuuttajat, maahanmuutto, nuoret, sukupolvisuhteet, perhesuhteet, kotoutuminen		
Hinta 15,50 €	Jakelu puh. 09 310 36293	
Myynti Tietokeskuksen kirjasto, Siltasaarenkatu 18–20 A, 00099 Helsingin kaupunki, puh. 09 310 36377		

PERHEEN SUKUPOLVISUHTEET JA KOTOUTUMINEN NUORTEN NÄKÖKULMASTA

Maahanmuuttajien ja maahanmuuttajataustaisten osuus pääkaupunkiseudulla on kasvanut viime vuosina merkittävästi. Helsinkiläisistä nuorista (10–17-vuotiaat) 15 prosenttia on vieraskielisiä ja määrä tulee kasvamaan lähivuosina. Nuorten kotoutumiseen ja hyvinvointiin liittyvät kysymykset ovat tärkeässä osassa Helsingin seudulla nyt ja tulevaisuudessa.

Suuri osa alaikäisistä muuttajista saapuu Suomeen perheensä kanssa. Perhe muodostaa nuorelle keskeisen kasvuympäristön ja vaikuttaa siihen, miten nuori kotoutuu Suomeen. Hyvät sukupolvisuhteet ja perheen tuki edistävät nuoren hyvinvointia, jota muutto voi myös haastaa. Millaisia ovat ne sukupolvisuhteiden tekijät, jotka edistävät nuoren hyvinvointia maahanmuuttajaperheessä? Miten maahanmuutto muuttaa sukupolvisuhteita ja mikä on niiden vaikutus nuoren kotoutumiselle?

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan sukupolvisuhteiden muutoksia ja merkityksiä muuton jälkeen nuoren näkökulmasta. Sukupolvisuhteiden merkitystä maahanmuuttajanuoren hyvinvoinnille ja kotoutumiselle selvitetään nuoren elinympäristöissä: perheessä, koulussa ja vapaa-ajalla. Tutkimukseen haastatellut helsinkiläisnuoret ovat itse Suomeen muuton kokeneita koululaisia ja opiskelijoita.

Julkaisutilaukset
p. 09 310 36293

Internet
www.hel.fi/tietokeskus